

Éric Toussaint:

Den ryska revolutionens hundraårsminne och att ställa in betalningen av statsskulden

[Denna artikel publicerades som en artikelserie i [International Viewpoint](#), under hösten 2017.

Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Innehållsförteckning

Att ställa in betalning av skulden var centralt för revolutionerna 1905 och 1917.....	2
Från det tsaristiska Ryssland till revolutionen 1917 och vägran att erkänna skulden.....	4
Det tsaristiska Ryssland: en europeisk stormakt.....	4
Första världskriget.....	5
Från februarirevolutionen 1917 till oktoberrevolutionen.....	6
Oktoberrevolutionen 1917.....	7
Den ryska revolutionen, vägran att erkänna skulden, krig och fred.....	7
Vägran att erkänna skulderna.....	7
Fredsavtal.....	7
De allierade ländernas intervention mot Sovjetryssland.....	9
Den ekonomiska och finansiella blockaden mot Sovjetryssland och blockaden av ryskt guld.....	11
Den ryska revolutionen, folkens rätt till självbestämmande och vägran att erkänna skulden.....	11
Avtal med de baltiska republikerna, Polen, Persien och Turkiet.....	12
Den franska pressen i tsarens sold.....	13
Hur den tsaristiska regimen köpte den franska pressen för att utfärda obligationer.....	13
Ryska lån dör aldrig.....	14
Hur ryska obligationer levde vidare efter att de inte längre erkändes.....	15
Vad hände med innehavarna av ryska obligationer när vägran att erkänna skulden blev offentlig i februari 1918?.....	16
Diplomatiska manövrar kring den ryska vägran att erkänna skulden.....	17
Genuaförhandlingarna (1922).....	17
1922 försökte långivarländerna återigen underkuva Sovjet.....	19
Västs krav på Moskva.....	20
Den sovjetiska motattacken: Rapallofördraget 1922.....	21
Genua (1922): förslag och motförslag om tsarens skuld.....	22
Västmakternas motförslag.....	23
Den sovjetiska delegationens svar vidhöll rätten att vägra erkänna skulden.....	24
Enväldiga folk är inte underkastade tyranners överenskommelser.....	24
Skulden – Lloyd George skyller på Sovjetryssland.....	26
Vidhållandet av vägran att erkänna skulden slutar med en framgång.....	28
Trots vägran att erkänna skulden började europeiska privata banker och regeringar från och med 1926 att bevilja Sovjetunionen lån.....	29
Avslutning.....	29
Epilog.....	30

Att ställa in betalning av skulden var centralt för revolutionerna 1905 och 1917

Sovjetregeringens vägran att erkänna statskulden i februari 1918 chockade den internationella ekonomiska världen och fördömdes enhälligt av stormakternas regeringar.

Detta beslut att ställa in betalningarna var oskiljaktigt från den första stora rörelse för social frigörelse som skakade det ryska tsardömet 1905. Detta enorma revolutionära uppror orsakades av många samtidiga faktorer: misslyckandet under kriget mot Japan, böndernas ilska krav på jord, avvisandet av enväldet, arbetarnas krav... Rörelsen började med strejker i Moskva 1905 och spred sig som en löpeld över hela tsardömet och antog olika kampformer.

Ur processen av självorganisering av massorna uppstod råd, eller sovjeter på ryska: bonderåd, arbetarråd, soldatråd och så vidare.

I sin självbiografi förklarade Trotskij, som var ordförande för sovjeten i St Petersburg (Rysslands huvudstad fram till mars 1918) att arresteringen av hela sovjetens ledning den 3 december 1905 utlöstes av publiceringen av ett manifest, där rådets valda medlemmar vädjade att man skulle vägra erkänna de skulder som den tsaristiska regimen hade dragit på sig. Han förklarade också att detta krav 1905 att inte betala skulden slutligen förverkligades i början av 1918 när den sovjetiska regeringen antog en förordning som vägrade erkänna tsarismens skulder:

Arresteringen ägde rum dagen efter att vi hade publicerat vårt så kallade ekonomiska manifest, som förkunnade att tsarismens bankrutt var oundviklig, och utfärdade en bestämd varning att den segerrika nationen inte skulle erkänna de skulder som Romanov hade ådragit sig. ”Enväldet hade aldrig folkets förtroende”, sa manifestet från arbetardeputerades sovjet, ”och fick aldrig något bemyndigande från folket. Vi har därför beslutat att inte tillåta återbetalning av de lån som den tsaristiska regeringen tog när den gick ut i öppet krig mot hela folket.” Den franska börsens svar på vårt manifest blev att några månader senare ge ett nytt lån på 750.000 franc. Den liberala och reaktionära pressen öste spydigheter över sovjetens hot mot tsarens finanser och de europeiska bankerna. Under de följande åren lyckades man framgångsrikt glömma manifestet – men det erinrade om sig själv. Tsarismens ekonomiska bankrutt förbereddes av hela dess tidigare historia och sammanföll med dess militära nederlag. Och den 10 februari 1918, efter revolutionens seger, upphävde folkkommisariernas råd tsarismens alla skulder. Detta påbud gäller än idag.¹ Det är fel, som vissa påstår, att oktoberrevolutionen inte vidkänner några förpliktelser: revolutionen vidkänner sina egna förpliktelser till fullo. Den förpliktelse som den tog på sig 2 december 1905 genomfördes den 10 februari 1918. Revolutionen är i sin fulla rätt att påminna tsarismens långivare: ”Mina herrar, ni blev varnade i god tid.”

På detta såväl som andra sätt var 1905 en förberedelse inför 1917.²

I boken med titeln *1905* beskrev Trotskij den händelseutveckling som ledde fram till det ekonomiska manifest där sovjeten, den revolutionära demokratins högsta organ, krävde att man skulle

1 Trotskij skrev detta 1930.

2 Trotskij, *Mitt liv*, på marxistarkiv.se, s 133-134.

vägra betala de skulder som tsaren förbundit sig till:

Ett enastående verksamhetsområde öppnade sig för sovjeten. Överallt väntade enorma vidder av ny politisk mark på att bli plöjda av revolutionens djupa plogbill. Men tiden var knapp. Reaktionen smidde febrilt sina vapen och timme för timme väntade man på slaget. Mitt under allt det dagliga arbetet skyndade sig exekutivkommittén att genomföra sovjetens resolution från den 27 november. Den utfärdade ett tillkännagivande som riktades till trupperna (se *Novemberstrejken*), och vid ett möte tillsammans med de revolutionära partierna antog den texten till ett "ekonomiskt" manifest... Manifestet publicerades den 2 december i åtta tidningar i Petersburg, fyra socialistiska och fyra liberala. Här är texten till detta historiska dokument:

"Regeringen är på randen till konkurs. Den har störtat landet i ruiner och bestrött det med lik. De av lidande och hunger utmattade bönderna klarar inte av att betala skatterna. Regeringen gav godsägarna lån med hjälp av folkets pengar. Nu har den ingen aning om vad den ska göra med godsägarnas intecknade egendomar. Fabriker och verkstäder står stilla. Det råder arbetslöshet och allmän stagnation för handeln. Regeringen har använt det kapital den fått via utländska lån för att bygga järnvägar, krigsskepp och fästningar och till att lagra vapen. Handelsmännen, leverantörerna, entreprenörerna, fabriksägarna som är vana att berika sig på statskassans bekostnad finner sig bli utan vinst och stänger sina kontor och verkstäder. Den ena konkursen följer på den andra. Banker går omkull. Allt handelsutbyte har reducerats till ett absolut minimum. Regeringens kamp mot revolutionen ger dagligen upphov till oroligheter. Ingen är längre säker på vad morgondagen kommer att föra med sig.

"Det utländska kapitalet återvänder hem. Även 'rent ryskt' kapital sipprar iväg till utländska banker. De rika säljer sin egendom och reser utomlands på jakt efter trygghet. Rovfågla flyr landet och tar med sig folkets egendom.

"Under många år har regeringen spenderat alla statliga inkomster på armén och flottan. Det är brist på skolor. Vägarna har missköts. Ändå finns det inte ens pengar att hålla trupperna med mat. Kriget förlorades delvis därför att de militära förnödenheterna var otillräckliga. Myterier bland utarmade, hungriga trupper blossar upp över hela landet.

"På grund av regeringens misstag är järnvägarna ekonomiskt osunda. Det behövs många miljoner rubel för att återställa järnvägs ekonomin.

"Regeringen har snattat från sparbankerna och har lämnat ut insatta pengar för att stöda privatbanker och industriföretag, ofta helt fingerade sådana. Den använder småspararnas kapital för att leka på börsen, där detta kapital riskeras dagligen.

"Den statliga bankens guldreserver är försumbara i jämförelse med de nuvarande fordringarna på regeringslån och kraven från omsättningen inom handeln. De kommer att krympa ihop till ett intet om det skulle krävas guldmünt för varje transaktion.

"Regeringen har sedan länge utnyttjat den totala avsaknaden av kontroll av statens finanser för att utfärda lån som vida överstiger landets möjligheter att betala. Den täcker räntekostnaderna på gamla lån med nya lån.

"År efter år redovisar regeringen felaktiga utgifts- och inkomstuppgifter, som visar att båda är mindre än de är i verkligheten. Den plundrar urskillningslöst för att visa ett överskott istället för ett årligt underskott. Det står byråkraterna fritt att plundra statskassan som hursomhelst redan är tömd.

"Bara genom att störta enväldet och inrätta en konstituerande församling kan man stoppa det ekonomiska förfallet. *Den konstituerande församlingen kommer att genomföra en noggrann undersökning av statens finanser och kommer att utarbeta en detaljerad, klar, exakt och bestyrkt balansräkning av statens inkomster och utgifter (budget).*

"En folklig kontroll skulle avslöja regeringens ekonomiska obestånd inför hela världen, och rädslan för detta tvingar regeringen att skjuta upp sammankallandet av folkets representativa församling.

"För att skydda sin rovgiriga verksamhet tvingar regeringen folket att kämpa till döds. Under denna kamp går hundratusentals medborgare under och omkommer, och industrier, handel och kommunikationsmedel förstörs i grunden.

"Det finns bara en utväg: att störta regeringen, att beröva den sin sista styrka. Vi måste skilja

regeringen från sin sista källa till liv: de ekonomiska inkomsterna. Det är inte bara nödvändigt för landets politiska och ekonomiska befrielse, utan också och i synnerhet för att återställa statens ekonomiska balans.

”Vi har därför beslutat:

”Att vägra betala för inlösen av jord och alla andra inbetalningar till statskassan. Att kräva guld vid alla affärsuppgörelser och som betalning av löner, och i fråga om summor under fem rubel kräva alltihopa i hårdvaluta (mynt).

”Att ta ut tillgodohavanden från sparbankerna och den statliga banken, och kräva att hela summan betalas i guld.

”Enväldet har aldrig haft folkets förtroende och har aldrig fått någon makt från folket.

”För närvarande betar sig regeringen som om den styr ett erövat territorium inom sitt eget lands gränser.

”Vi har därför beslutat att inte tillåta återbetalning av lån som regeringen tecknade avtal om medan den klart och öppet förde krig mot hela folket.

Undertecknat av: Arbetardeputerades sovjet.

Allryska bondefackförningens huvudkommitté.

Ryska socialdemokratiska arbetarpartiets centralkommitté och organisationskommitté

Socialistrevolutionära partiets centralkommitté.

Polska socialistpartiets centralkommitté.

Trotskij lade till en sista kommentar:

Det säger sig självt att detta i sig själv inte kunde störta tsarismen och dess finanser... *Sovjetens ekonomiska manifest var bara ett förspel till decemberupproret. Stärkt av strejken och kampen på barrikaderna gav det ett mäktigt eko i hela landet.* Medan insättningarna i sparbankerna i december föregående år hade överstigit uttagen med 4 miljoner rubel, så översteg uttagen i december 1905 insättningarna med 90 miljoner: under en enda månad hade manifestet plockat ut 94 miljoner rubel från regeringens reserver! När de tsaristiska horderna hade krossat upproret, så återställdes återigen balansen på sparbankerna.³

Fördömandet av den tsaristiska statsskuldens illegitima och odiösa* karaktär spelade en grundläggande roll under revolutionerna 1905 och 1917. Uppmaningen att inte återbetala skulden förverkligades slutligen i förordningen från februari 1918 där den sovjetiska regeringen vägrade erkänna skulden.

Från det tsaristiska Ryssland till revolutionen 1917 och vägran att erkänna skulden

Napoleonkrigen slutade med att Ryssland steg fram som en europeisk stormakt och deltagare i den Heliga allians mellan tre europeiska monarkier som bildades den 26 september 1815 i Paris, efter påbud från tsar Alexander I. Alliansen hade vunnit över Napoleons imperium och den ville befästa sina positioner och skydda sig mot revolutioner. Ursprungligen bestod den av det ryska tsardömet, det österrikiska kejsardömet och kungadömet Preussen, medan Frankrike (där monarkin hade återupprättats) anslöt sig 1818 och London gav den sitt stöd.

³ Trotskij, *Året 1905*, Farsta : Rättviseböcker i samarbete med marxistarkiv.se 2011, s 230-233. ET:s kursivering.

* Odiös (förhatlig) skuld är ett begrepp inom internationell rätt som innebär att en statsskuld som en regim har ådragit sig i syften som inte tjänar nationens bästa intressen inte ska kunna drivas in – öa.

Det tsaristiska Ryssland: en europeisk stormakt

Det ryska tsardömet var en del av den trojka som placerade en bayersk furste på den grekiska tronen 1830 och förslavade landet under en statsskuld som var både odiös och ohållbar. En gradvis nedmontering av det ottomanska väldet var en mycket viktig fråga för Moskva, eftersom både ryska intressen på Balkanhalvön och rörligheten mellan Svarta havet och Medelhavet stod på spel.

Fram till 1870-talet var det Londons bankirer som var tsarens främsta sponsorer. När det tyska kejsardömet uppstod och besegrade Frankrike 1871, ersattes de av tyska bankirer. Från och med då ersatte Tyskland London som Rysslands viktigaste handelspartner. På randen till Första världskriget kom 53% av Rysslands import från Tyskland medan 32% av deras export gick dit. På ekonomisk nivå tog franska bankirer å andra sidan sina tyska motparters plats i slutet av 1800-talet. Just innan Första världskriget hade ”investerare” i Frankrike 80% av Rysslands utrikesskuld, och huvuddelen av de existerande ryska lånen hade utfärdats på Parismarknaden.

Kort sagt lånade franska kapitalister till Ryssland och investerade där (belgiska kapitalister, speciellt ”industrimagnaterna”, investerade också kraftigt i Ryssland)⁴ medan tyska kapitalister exporterade delar av sin produktion och importerade råvaror till sina egna lager.

När Petrogradsovjeten antog ett ekonomiskt manifest där den vägrade erkänna den tsaristiska statskulden höll Ryssland samtidigt på att förbereda sig för att utfärda ett jättelikt nytt lån med hjälp av franska bankirer och den franska regeringen. Bankirerna i Paris brydde sig inte om sovjetens varning. Lånet gick igenom. Det avvisades 20 år senare.

Första världskriget

Första världskriget fördes mellan två grupper av kapitalistiska länder: på ena sidan stod det tyska kejsardömet och dess allierade – det österrikisk-ungerska kejsardömet, Bulgarien och det ottomanska väldet. I det andra lägret fanns Storbritannien, Frankrike, det ryska tsardömet, Belgien, Rumänien, Italien, Japan, och från februari 1917, USA.

Tyskland, Frankrike, Storbritannien och det tsaristiska Ryssland hade sedan länge förberett sig för krig. Tyskland med sin blomstrande ekonomi ville utvidga sitt territorium både i Europa och i den koloniala världen. Frankrike ville ta hämnd på Tyskland, och speciellt erövra Alsace-Lorraine, som Tyskland hade annekterat efter Frankrikes nederlag 1871. Storbritannien, Frankrike och Ryssland ville också utvidga sitt kolonialvälde, speciellt på ruinerna efter det ottomanska imperiet. Vänstern i de olika krigförande länderna hade flera år tidigare fördömt förberedelserna för detta krig.

4 1914 skötte belgiska företag spårvagnarna i 26 ryska städer. Den belgiska ministern Henri Jaspar talade i det belgiska parlamentet om Belgiens intressen i Ryssland före kriget: ”vårt gjutjärn som producerades i Ryssland utgjorde 1/3 av hela den ryska produktionen av järn; balkar, laminat, tvärlåar utgjorde 42% av hela den ryska produktionen; kemiska produkter som hade tillverkats av belgarna i Ryssland utgjorde 75% av den mängd som tillverkades i hela Ryssland; de svarade för 50% av den ryska produktionen av is, och 30% av glasrutorna.” Enligt ministern verkade 161 belgiska bolag i Ryssland före kriget.
Källor (på franska): *Annales parlementaires, Chambre, 1921-1922*, s 883-884; Sammanträde den 23 maj, 1922. Se även *Documents parlementaires, Sénat, 1928-1929*, nr 88, *Rapport de la Commission des Affaires étrangères*, s 37-38. Jean Stengers citerade ur dessa dokument i sin artikel *Belgique et Russie, 1917-1924: gouvernement et opinion publique* i *Revue belge de philologie et d'histoire*, 1988, Vol 66, nr 2, s 296-328.

Vid Socialistinternationalens kongress i Stuttgart (1907) hade den enhälligt antagna resolutionen slagit fast: ”Om kriget ändå skulle bryta ut så är det deras plikt att ingripa för att snabbt få slut på det och med all sin kraft sträva efter att använda den ekonomiska och politiska kris som skapas av kriget för att resa massorna och därmed påskynda det kapitalistiska styrets fall.”

Socialistinternationalens extra ordinarie kongress i Basel 1913 utfärdade en högtidlig varning till regeringarna: ”Låt regeringarna komma ihåg, att de med tanke på de nuvarande förhållandena i Europa och arbetarklassens stämningar inte kan starta ett krig utan risk för sig själva.”⁵

Den store franske socialistledaren Jean Jaurès sammanfattade på ett kyligt sätt detta budskap i sista meningen i sitt tal vid Basalkongressen: ”När regeringarna ökar krigsfaran ska de inse att folken lätt kan räkna: deras egna revolutioner skulle kosta färre dödsfall än andras krig.”⁶

I det avgörande ögonblicket i augusti 1914 röstade flera stora socialistiska partier (de socialdemokratiska partierna i Tyskland, Österrike, Belgien, Frankrike och Storbritannien) med borgarklassen för krigskrediter för att finansiera kriget. Kostnaderna i människoliv blev enorma. Det totala antalet dödsfall på grund av den världsomfattande konflikten uppgick till 18,6 miljoner: 9,7 miljoner soldater och 8,9 miljoner civila. Tsarens deltagande i Första världskriget orsakade mellan 1914 och februari 1917 3.300.000 döda i Ryssland: 1.800.000 soldater och 1.500.000 civila.⁷

Från februarirevolutionen 1917 till oktoberrevolutionen

När revolutionen bröt ut i februari 1917, med en massiv kvinnostrejck i spetsen (som inleddes den 23 februari 1917,⁸ på internationella kvinnodagen),⁹ ville det ryska folket bli av med den enväldiga tsaristiska regimen. De ville ha bröd, slut på kriget, jord till tiotals miljoner behövande bönder som tvingades riskera sina liv i ett krig vars mål var dem helt främmande.

Den nya regim som efterträdde tsaren, och som leddes av den moderata socialisten Kerenskij,¹⁰ vägrade dela ut jord till bönderna, ville fortsätta kriget och kunde inte få fram mat till folket. Regimen lovade också att betala tillbaka de skulder som den tsaristiska regimen hade tecknat avtal om med utländska långgivare och skrev avtal om nya lån för att fortsätta kriget.

Dan, en av de ledande mensjevikledare som var mot bolsjevikpartiet, beskrev den revolutionära entusiasmen månaderna innan oktober 1917 så här: massorna ”började ... allt oftare uttrycka sitt

5 John Riddell (red), *Lenin's Struggle for a Revolutionary International. Documents: 1907-1916, The Preparatory Years*, New York: Monad Press, 1984, s 35, 89-90.

6 Ernest Mandel, *Oktoberrevolutionen, statskupp eller revolution?*, på marxistarkiv.se, s 18.

7 De länder som drabbades mest, utöver Ryssland, var det tyska kejsardömet (2 miljoner dödade soldater och 420.000 civila); Frankrike med kolonier (1,4 miljoner soldater och 300.000 civila); Österrike (1,1 miljoner soldater och 470.000 civila); Storbritannien och kolonier (885.000 soldater och 110.000 civila); det ottomanska imperiet (800.000 soldater och 4,2 miljoner civila); och kungadömet Serbien (1.250.000 offer, inklusive 800.000 civila, eller 1/3 av sin befolkning).

8 1917 använde Ryssland fortfarande den julienska kalendern, som är omkring 13 dagar ”bakom” den gregorianska kalendern, som antogs 1918 och som motsvarar kalendern i väst. Så februarirevolutionen 1917 ägde i själva verket rum på den internationella kvinnodagen: 8 mars enligt den nutida kalendern. På liknande sätt ägde oktoberrevolutionen rum den 7 november. I resten av texten motsvarar datum den nuvarande (dvs. gregorianska) kalendern.

9 Leo Trotskij, *Ryska revolutionens historia del 1*, på marxistarkiv.se, kapitel 7.

10 Alexander Fjodorovitj Kerenskij (1881-1970), advokat och anhängare av arbetarnas rättigheter (hans parti hette Trudovikerna) ledde den provisoriska regeringen 1917.

missnöje och sin otålighet med överilade rörelser, och vände sig slutligen... till kommunismen... Den ena strejken följde på den andra. Arbetarna försökte besvara de snabbt ökande levnadsomkostnaderna med löneförhöjningar. Men i och med papperspengarnas ständigt sjunkande värde misslyckades alla deras ansträngningar. Kommunisterna lanserade i sina egna led parollen om 'arbetarkontroll' och gav dem rådet att själva ta över skötseln av fabrikerna, för att stoppa kapitalisternas 'sabotage'. Samtidigt började bönderna ta över de stora egendomarna, jaga ut godsägarna och sätta eld på herrgårdsbyggnaderna...."¹¹

Oktoberrevolutionen 1917

Kerenskijs politik utlöste missnöje, som i sin tur ledde till en andra revolution i oktober 1917 (7 november enligt den nya kalender som antogs senare). Den nya regeringen,¹² som stöddes av sovjetkongressen, lovade att uppnå fred, fördela jord och, i ett försök att återuppliva landets ekonomi, vägra erkänna skulden och nationalisera banksektorn.¹³

Den ryska revolutionen, vägran att erkänna skulden, krig och fred

Vägran att erkänna skulden

I början av januari 1918 ställde sovjetregeringen in betalningarna av skulden till utlandet, och i början av februari 1918 bestämde den sig för att vägra erkänna alla tsaristiska skulder liksom alla skulder som den provisoriska regeringen hade avtalat om för att kunna fortsätta kriget från februari till november 1917. Samtidigt beslutade den att konfiskera alla utländska kapitalisters tillgångar i Ryssland och återlämna dem till landets statsmakt. Den ryska statsskulden uppgick 1913 till 930 miljoner brittiska pund (omkring 50% av BNP). Från början av kriget tills bolsjevikerna kom till makten tillsammans med sina vänstersocialistrevolutionära allierade, ökade skulden till 3.385 miljoner pund, omkring 3½ gånger mer än vad den hade varit.

När sovjetregeringen vägrade erkänna skulden så genomförde den Petrogradsovjetens beslut från 1905, som hade fått stöd från olika partier. De allierade stormakternas huvudstäder svarade med en enhällig protest.

Fredsavtal

Sovjetregeringen föreslog fred utan annekteringar och utan krigsskadestånd. Den krävde också att man skulle utfärda rätt till självbestämmande åt folken. Allt detta handlade om att tillämpa genomgripande nyskapande eller revolutionära tankar om mellanstatliga relationer. Det visade sig att sovjetregeringens politik både sammanföll med och påverkade den amerikanska presidenten

¹¹ Dan, i Martov-Dan, *Geschichte der russischen Sozialdemokratie*, Berlin 1926, s 300-301.

¹² Regeringen var en allians mellan bolsjevikpartiet och vänstersocialistrevolutionärerna.

¹³ Edward H Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 2, Stockholm : Cavefors 1970.

Woodrow Wilsons politik,¹⁴ eftersom han hade gjort folkens rätt till självbestämmande till en central del av USA:s utrikespolitik.¹⁵ Förvisso hade bolsjevikerna och USA olika motiv. USA, som inte hade några större koloniala områden, hade ett intresse av att försvaga det brittiska och tyska imperierna och länderna Belgien, Nederländerna och Frankrike, för att överta deras skor, om än med andra metoder. Deras starkaste diplomatiska och humanitära argument var rätten till självbestämmande för folken i Afrika, Karibien och Asien, som fortfarande led under det koloniala oket. Vad gäller bolsjevikerna ville de få slut på det tsaristiska imperium som de hade fördömt som ett folkens fångelse.

Längtan efter fred var en av grundorsakerna till det revolutionära upproret 1917. Den stora majoriteten av de ryska soldaterna var mot att föra krig. Nästan alla var bönder som ville åka hem och arbeta med jorden. Under många år, sedan långt innan krigsutbrottet, hade bolsjevikerna, som hade varit medlemmar i Socialistinternationalen fram tills den förrådde arbetarklassen i augusti 1914, varit mot krigsförberedelserna. De hävdade att det som behövdes var gemensam kamp för att få slut på kapitalismen och dess imperialistiska stadium och koloniserade områden.

För att genomföra denna linje tvingades sovjetregeringen inleda separata förhandlingar med Berlin och dess allierade, eftersom London, Paris och Washington 1917 ville fortsätta kriget. Sovjetregeringen försökte verkligen få med dessa allierade länders huvudstäder till förhandlingsbordet, men förgäves. Efter att i mitten av december 1917 ha skrivit under en vapenvila med det tyska kejsardömet, lyckades den dra ut på förhandlingarna med Berlin mer än fem månader i förhoppning om att se fler befolkningar i Europa, i synnerhet det tyska folket, resa sig mot sina regeringar och kräva fred. Den hoppades också förgäves att president Wilson skulle stöda Sovjetryssland mot Tyskland.¹⁶ Sovjetregeringen ville också visa den internationella opinionen att den ville ha allmän fred för öst och väst, och att den bara som en sista utväg skulle gå med på att skriva under en separat fred med Berlin.

Från och med december 1917 började sovjetregeringen offentliggöra många hemliga dokument som avslöjade hur stormakterna förberedde sig för att dela ut landområden och befolkningar utan hänsyn till deras rätt till självbestämmande. Ett av de känsligaste av dessa var en överenskommelse mellan Paris, London och Moskva från 1915, som slog fast att det tsaristiska imperiet vid en seger skulle få rätt till Konstantinopel, Frankrike skulle återfå Alsace-Lorraine och London kunde ta kontroll över Persien.¹⁷ I början av mars 1918 skrev sovjetregeringen under Brest-Litovsk-avtalet med Berlin. Priset blev högt, eftersom det tyska kejsardömet tog en stor del av det ryska imperiets västra

14 Thomas Woodrow Wilson, som föddes i Staunton den 28 december 1856 och dog i Washington D.C. den 3 februari 1924, var USA:s 28:e president. Han valdes två mandatperioder, från 1913 till 1921.

15 Se W Wilsons uttalande från februari 1918: ”varje territoriell överenskommelse under detta krig måste genomföras i den berörda befolkningens intresse och till gagn för dem, och inte som en del av någon justerande kompromiss mellan rivaliserande länders krav” Se även hans deklaration i samband med undertecknandet av den pakt som grundade Nationernas förbund 1919: ”Den grundläggande principen bakom detta fördrag är en princip som aldrig tidigare erkänts ... att världens länder tillhör de folk som bor i dem”. Dessa två citat kommer från Odette Lienau, *Rethinking Sovereign Debt: Politics, Reputation, and Legitimacy in Modern Finance*, Harvard University, 2014, s 62-63.

16 I januari-februari 1918 antog president Wilson en till synes välvillig officiell inställning till Sovjetryssland. Se speciellt punkt 6 i [hans deklaration](#) till den amerikanska kongressen den 8 januari 1918. Men när det kom till kritan gav inte Wilson någon hjälp till Sovjetunionen.

17 Se E H Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, Stockholm : Cavefors 1970, kapitel 21. [På svenska på marxistarkivet.]

områden: delar av de baltiska staterna, delar av Polen och Ukraina. Kort sagt berövade avtalet Ryssland 26% av dess befolkning, 27 av den odlade arealen och 75% av dess stål- och järnproduktion.

De allierade ländernas intervention mot Sovjetryssland

Sovjetregeringens uppmaning till världsrevolution och dess strävan att få slut på kriget, dess vägran att betala skulderna som de allierade länderna krävde och dess nationaliseringar, övertygade ledarna i väst om att de skulle inleda ett massivt angrepp på Sovjetryssland för att störta den revolutionära regeringen och återställa en kapitalistisk samhällsordning. Den utländska invasionen började på sommaren 1918 och tog slut i slutet av 1920 när huvudstäderna i väst accepterade sitt misslyckande och tvingades erkänna att Röda armén hade återtagit kontrollen över området. Fjorton länder skickade trupper för att delta i angreppet. Frankrike skickade 12.000 soldater (till Svarta havet och i norr), London skickade 40.000 (huvudsakligen till norr), Japan 70.000 (i Sibirien), Washington 13.000 (i norr tillsammans med fransmännen och britterna), Polen 12.000 (i Sibirien och Murmansk), Grekland 23.000 (till Svarta havet), Kanada 5.300.¹⁸ Den japanska invasionen skulle fortsätta till oktober 1922. Enligt Winston Churchill, som var krigsminister i den brittiska regeringen, var det totalt 180.000 allierade utländska soldater.

Den franska regeringen var ända från början allra mest fientlig mot sovjetregeringen. Det fanns flera skäl till det: för det första fruktade den att den revolutionära rörelse som det ryska folket hade påbörjat skulle sprida sig till Frankrike, eftersom en stor del av den franska befolkningen var bestämt mot att fortsätta kriget; för det andra påverkades Frankrike mer än något annat land av Sovjets beslut att vägra erkänna skulden, eftersom ryska låneobligationer hade utfärdats i Paris och till största delen ägdes av Frankrike.

Det är nu känt att den franska regeringen hade inlett hemliga samtal med Berlin 1917, i förhoppning om att sluta ett fredsavtal som skulle göra det möjligt för det tyska kejsardömet att breda ut sig österut, till förfång för det revolutionära Ryssland, under förutsättning att Alsace-Lorraine skulle återlämnas till Frankrike. Berlins vägran att göra denna eftergift till Paris satte stopp för förhandlingarna.¹⁹

Det avtal om vapenvila som skrevs under den 11 november 1918 av huvudstäderna i väst och Berlin stadgade att tyska trupper tillfälligt kunde stanna kvar på de ”ryska” områden som de ockuperade. Enligt artikel 12 i avtalet skulle Tyskland lämna alla tidigare ryska områden så fort de allierade ansåg det lämpligt, beroende på den interna situationen i dessa områden.²⁰ Tanken var att hjälpa den kejsarliga armén att hindra den sovjetiska regeringen från att snabbt få kontroll över de områden som den hade avträtt till Tyskland i Brest-Litovsk-avtalet. De allierade tänkte att antibolsjevikiska trupper skulle ta över dessa områden, som sedan skulle fungera som bas för eftertruppen medan de störtade regeringen.

¹⁸ Se i synnerhet [Wikipedia](#).

¹⁹ Lloyd George berättade om dessa samtal i sina memoarer: Lloyd George, *War Memoirs, IV*, s 2081-2107. Se E H Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, kapitel 22. [På svenska på marxistarkivet.]

²⁰ Se E H Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, kapitel 28.

Den brittiske historikern E H Carr visar hur impopulär interventionen mot Sovjetryssland var:

I januari 1919 då de allierade statsmännen, som var samlade i Paris till fredskonferensen diskuterade de allierade truppernas ockupation av Ryssland försäkrade den brittiske premiärministern [Lloyd George] rakt på sak sina kollegor att ”om han nu föreslog att man skulle sända en brittisk styrka på 1 000 man för det ändamålet, skulle trupperna göra myteri”, och att, ”om ett militärt företag igångsattes mot bolsjevikerna skulle England bli bolsjevikiskt och det skulle bildas en sovjet i London”. Lloyd George talade, sin vana trogen, för att göra ett effektivt intryck. Men hans snabba uppfattningsförmåga hade på ett riktigt sätt diagnostiserat symptomen. Allvarliga myterier i början av 1919 i den franska flottan och i de franska militära enheter, som landstigit i Odessa och andra Svarta havshamnar hade framtvingat en evakuering i början av april. Om de trupper av åtskilliga nationaliteter, som löd under brittiskt befäl vid Archangelskfronten, rapporterades från ledningen för de militära operationerna i krigsministeriet i mars 1919 att deras moral var ”så låg att de blev ett lätt byte för den mycket effektiva och försåtliga bolsjevikiska propagandan, som fienden spred med tilltagande styrka och skicklighet”. Detaljerna uppenbarades långt senare genom officiella amerikanska rapporter. Den 1 mars 1919 inträffade ett myteri bland franska trupper, som hade order att bege sig till fronten; några dagar tidigare ”vägrade” ett brittiskt infanterikompani ”att bege sig till fronten”, och en kort tid därefter ”vägrade” ett amerikanskt kompani ”för en tid att återvända till fronten”. Det var i ljuset av sådana erfarenheter som den brittiska regeringen i mars 1919 fattade beslut om att utrymma norra Ryssland, även om evakueringen i själva verket inte var fullbordad förrän sex månader senare.²¹

Winston Churchill var en av de främsta hökarna i västs läger. Churchill drog fördel av Lloyd Georges och president Wilsons frånvaro vid ett toppmöte i Paris den 19 februari 1919, och ingrep för att övertyga de andra regeringarna att fullborda sin invasion genom att ge direkt stöd till de ryska vita generalerna. Han föreslog att man skulle skicka dem ”frivilliga tekniska experter, vapen, ammunition, stridsvagnar, flygplan, etc.” och ”beväpna de antibolsjevikiska styrkorna”.²²

De allierade försökte övertyga den nya (västvänliga) tyska regeringen att delta i aktionerna mot det bolsjevikiska Ryssland. Trots starka påtryckningar från huvudstäderna i väst röstade den tyska riksdagen, där socialister (SPD) och liberaler hade majoriteten, i oktober 1919 enhälligt mot tyskt deltagande i den blockad mot Sovjetryssland som de allierade påbjöd. För att fullborda bilden bör det tilläggas att vissa tyska generaler som Ludendorff, och i synnerhet Von der Goltz, som ledde de sista organiserade resterna av den kejsarliga armén, samtidigt stödde militära aktioner i öst för att hjälpa de bolsjevikfientliga vita generalerna. Och det med stöd från huvudstäderna i väst.²³

Det är helt klart att både regeringarna i väst och de i de besegrade centralmakterna (det tyska kejsardömet och Österrike-Ungern) var rädda för att revolutionen skulle sprida sig till deras egna länder. Lloyd George skrev i ett hemligstämplat PM i början av 1919: ”Hela Europa är genomsyrat av revolutionens anda. Det finns en stark känsla av inte bara missnöje utan också av vrede och revolt bland arbetarna mot de förhållanden som rådde före kriget. Hela den rådande ordningen i dess politiska, sociala och ekonomiska utformning ifrågasätts av folkmassorna från ena hörnet av Europa till det andra.”²⁴ Denna rädsla för revolutionen var ingalunda några fantasier och förklarar till stor del våldsamheten i angreppen mot det bolsjevikiska Ryssland.

21 E H Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, s 145.

22 *Ibid*, s 129.

23 *Ibid*, s 308 [engelska upplagan].

24 Citeras i *ibid*, s 148.

Den utländska interventionen stödde de vita generalernas angrepp och förlängde det ytterst blodiga inbördeskriget (det orsakade fler dödsfall än världskriget i Ryssland).²⁵ Kostnaderna för den utländska invasionen var betydande, både vad gäller människoliv och materiell ödeläggelse. Sovjetregeringen krävde senare att man skulle ta hänsyn till det under de internationella förhandlingarna om vägran att erkänna statskulden (se nedan).

Den ekonomiska och finansiella blockaden mot Sovjetryssland och blockaden av ryskt guld

Från och med 1918 inledde de allierade länderna en blockad mot Sovjetryssland. Den sovjetiska regeringen var beredd att betala med guld för att importera absolut nödvändiga varor, men ingen av de stora bankerna eller någon regering i världen kunde acceptera sovjetiskt guld utan att ta strid med de allierade regeringarna. I själva verket ansåg Paris, London, Washington, Bryssel att de hade rätt till ryskt guld för att kompensera Rysslands exproprierade kapitalister och som betalning av statskulden. Det blev ett enormt hinder för den sovjetiska handeln. I USA måste varje person eller företag som ville använda guld för någon transaktion eller föra in guld i landet, skriva under en officiell försäkran att guldet i deras ägo inte hade något med den ”så kallade” bolsjevikiska regeringen och att de garanterade att USA hade rättigheter till det utan några reservationer.²⁶

Det bör nämnas att Frankrike efter Tysklands kapitulation i november 1918 lyckades lägga beslag på den stora lösensumma i guld som Berlin hade fått från Ryssland som ett resultat av fredsfördraget som skrevs under i Brest-Litovsk i mars 1918.²⁷ Frankrike vägrade återlämna detta guld till Ryssland, och ansåg att det var en del av de krigsskadestånd som Tyskland var skyldiga Frankrike. I viss mån fortsatte blockaden mot ryskt guld under flera år. Det var på detta sätt Frankrike 1928 åter lyckades få myndigheterna i Washington att förbjuda betalning i ryskt guld för ett kontrakt mellan Ryssland och ett privat amerikanskt företag.

Den ryska revolutionen, folkens rätt till självbestämmande och vägran att erkänna skulden

Till slut skrevs Versaillesfördraget under den 28 juni 1919 utan att Sovjetryssland fick delta. Ändå upphävde detta fördrag Brest-Litovsk-avtalet. Enligt Versaillesfördragets artikel 116 kunde Ryssland kräva skadestånd från Tyskland, men i linje med sitt krav på fred utan annekteringar eller skadestånd gjorde Ryssland inte det. Det som var viktigast för Sovjetryssland var att Brest-Litovsk-avtalet upphävdes och de områden som Tyskland hade annekterat i mars 1918 skulle återlämnas till de folk som de hade tillhört (de baltiska folken, polackerna, ukrainarna och ryssarna) i enlighet med de principer om folkens självbestämmanderätt som den nya sovjetiska regeringen försvarade.

25 Angående det ryska inbördeskriget, se bland andra vetenskapliga studier Evan Mawdsley, *The Russian Civil War*, Pegasus Book, 2007.

26 Se *The New York Times*, 2 April 1921, citerad av Alexander N. Sack, ”Diplomatic Claims against the Soviets (1918-1938)”, i *New York School of Law Contemporary Law Pamphlets Series 1 No.7*, N Y University Quarterly Review, 1938.

27 Se Alexander N. Sack, ”Diplomatic Claims against the Soviets (1918-1938)”, i *New York School of Law Contemporary Law Pamphlets Series 1 No.7*, N Y University Quarterly Review 253, 1938-1939.

Avtal med de baltiska republikerna, Polen, Persien och Turkiet

Dessa principer tillämpades i den första artikeln i alla de fredsavtal som skrevs under mellan Sovjetryssland och de nya baltiska staterna 1920: Estland den 2 februari, Litauen den 12 juli och Lettland den 11 augusti. Fredsavtalen liknade varandra och dessa stater – som med tvång hade införlivats i det tsaristiska imperiet – tillförsäkrades i första eller andra artikeln systematiskt sin självständighet. Med sådana avtal hävdade Ryssland på nytt sitt motstånd mot finanskapitalets makt och sin beslutsamhet att vägra erkänna de tsaristiska skulderna. Det avtal som skrevs under med Estland den 2 februari 1920 slår i själva verket fast: ”Estland har inget ansvar för någon av Rysslands skulder eller andra åtaganden ... Alla fordringsägares krav på Ryssland för den del av skulden som berör Estland ska enbart riktas till Ryssland.” Liknande arrangemang fanns i de avtal som skrevs med Litauen och Lettland. Utöver att bedyra att folken inte skulle behöva betala illegitima skulder som hade avtalats i deras namn men inte i deras intresse, så erkände Sovjetryssland också den förtryckande roll som Tsarryssland hade mot minoritetsnationer inom tsardömet.

För att vara helt i linje med de principer det försvarade, gick Sovjetryssland ännu längre. I dessa fredsavtal förband det sig att återlämna all egendom och värdefulla saker som den tsaristiska regimen hade lagt beslag på i de förtryckta baltiska länderna (i synnerhet kulturell och akademisk egendom som skolor, bibliotek, arkiv, museer) liksom personliga saker som hade avlägsnats från baltstaterna under Första världskriget. Som ersättning för de krigsskador som det tsaristiska Rysslands inblandning hade orsakat, försäkrade Sovjetryssland att det skulle ge 15 miljoner guldrubel till Estland, 3 miljoner guldrubel till Litauen och 4 miljoner guldrubel till Lettland, liksom tillstånd till dessa tre stater att avverka rysk skog på andra sidan gränsen. Medan ryska statliga lån till baltstaterna överfördes till de nya självständiga regeringarna, stadgade de fredsavtal som skrevs under med Litauen och Lettland att de tidigare ryska, numera nationaliserade, jordbruksbankernas krav på småbrukare inte skulle överföras till de nya regeringarna utan ”helt enkelt sägas upp”. Samma åtgärder gällde också estniska småbrukare, enligt artikel 13 i fredsavtalet med Estland, som sa att ”om, när sådana avtal slutes, Ryssland ger någon av dessa nya stater eller dess medborgare speciella undantag, rättigheter eller privilegier, så ska dessa i sin helhet omedelbart och utan speciella överenskommelser utsträckas till Estland och dess medborgare.”

Genom att skriva under dessa avtal ville Sovjetryssland försöka bryta den isolering som de imperialistiska länderna hade stängt in den i sedan oktoberrevolutionen, samtidigt som den tillämpade de principer som den nya staten ville upprätthålla. Baltstaterna var de första som bröt blockaden som hade påtvingats Ryssland, och fredsavtalen öppnade vägen för handelskontrakt mellan de olika parterna. I mars 1921 undertecknades en liknande fredsöverenskommelse mellan Ryssland, Ukraina och Vitryssland å ena sidan och Polen å den andra. Detta dokument befriade Polen från plikten att betala någon del av det tidigare ryska tsardömet skulder, förpliktigade Ryssland att återlämna egendom som hade avlägsnats av Tsarryssland, och angav att Ryssland och Ukraina skulle betala 30 miljoner guldrubel i skadestånd till Polen. Avtalet var ännu viktigare är de med baltstaterna, eftersom de allierade kapitalistländerna såg Polen som avgörande för att isolera Ryssland.

Vänskapsfördraget som skrevs under mellan Sovjetryssland och Persien den 26 februari 1921 är ännu ett bevis på Sovjetrysslands beslutsamhet att bidra till de förtryckta folkens befrielse och deras

rätt till självbestämmande. I detta avtal bröt Ryssland officiellt med det tsaristiska Rysslands koloniserande regeringars tyranniska politik och avstod från alla territorier och ekonomiska intressen i Persien. Den allra första artikeln förkunnar att alla avtal och uppgörelser mellan Persien och Tsarryssland, som förnekade det persiska folkets rättigheter, var ogiltiga. Artikel 8 upphävde otvetydigt alla skulder som Persien hade till den tsaristiska regimen: den nya ryska regeringen ”fördömde bestämt den ekonomiska politik som den tsaristiska regimen hade fört i Orienten, och som bestod av att låna ut pengar till den persiska regeringen, inte för landets ekonomiska utveckling utan istället för dess politiska underkastelse.”²⁸ Följaktligen upphävde det alla ryska krav på Persien.

Några få veckor senare avsåg sig sovjetregeringen på samma sätt alla de förpliktelser, inklusive ekonomiska, som Turkiet hade mot Ryssland som ett resultat av överenskommelser med den tsaristiska regeringen.²⁹

Den franska pressen i tsarens sold

När tsarismen störtades i februari 1917 och bolsjevikerna och deras socialistrevolutionära allierade tog över makten i oktober, offentliggjordes ett stort antal tidigare hemligstämplade dokument (se nedan). Det gjorde det möjligt för Boris Souvarine, en fransk-rysk kommunistisk aktivist att gå igenom ryska tsaristiska arkiv. Han upptäckte ett mycket omfattande samarbete med den franska pressen redan före Första världskriget, i syfte att marknadsföra tsaristiska obligationer som utfärdats till franska investerare. Denna affär, där inflytelserika personer korrumpades och blev medbrottslingar, fördömdes av den kommunistiska dagstidningen *L'Humanité* i en rad dagliga artiklar med rubriken ”Den franska pressens avskyvärda korrupktion” som publicerades under flera månader under 1923 och 1924.

Hur den tsaristiska regimen köpte den franska pressen för att utfärda obligationer

Sedan slutet av 1800-talet hade tsardömet föredragit Paris som finansmarknad för att utfärda obligationer. Obligationerna köptes av många franska investerare och småsparare. I början av 1900-talet hade denna finansiering blivit en stöttepelare för den tsaristiska regimen, som 1904-1905 befann sig i krig med Japan samtidigt som den försökte slå ner det inhemska missnöjet och kväsa 1905 års revolutionära rörelse. Efter att ha förlorat kriget mot Japan utfärdade Ryssland 1906 en stor mängd obligationer på Parismarknaden. Diplomaten och den ryska finansministerns hemliga rådgivare i Paris, Arthur Raffalovitj, hade fram till Första världskriget ansvaret för att marknadsföra ryska låncertifikat. Det var hans brevväxling med sina överordnade i Ryssland som avslöjade att många stora franska tidningar, främst i Paris (som *Le Figaro*, *Le Petit Journal*, *Le Temps* och *Le Matin*), stora franska banker (i synnerhet *Crédit lyonnais* och *Banque de Paris et des Pays-Bas*, som har blivit *BNP Paribas*) liksom senatorer och ministrar var medskyldiga till den tsaristiska regimen korrupktion och tvång. Bland dem var Raymond Poincaré, som 1913 skulle bli president över den

²⁸ Citeras i Jeff King, *The Doctrine of Odious Debt in International Law: A Restatement*, Cambridge University Press 2016, s 84.

²⁹ E H Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, s 311-312 [engelska upplagan].

franska republiken (det vill säga franskt statsöverhuvud), och som var inblandad genom sina handlingar som ordförande för det franska rådet (det vill säga ledare för den franska regeringen) och utrikesminister 1912 (hans finansminister, Louis-Lucien Klotz var också inblandad). Han var återigen ordförande för det franska rådet när skandalen exploderade. Men affären störde honom inte: han satt kvar som ordförande för det franska rådet fram till 1924, och innehade från och med 1924 återigen posten som... finansminister! Den roll som börsmäklarföreningen i Paris spelade var central för påtryckningarna från tsarens regering. Mellan 1900 och 1914 delade den ryska regeringen ut 6,5 miljoner francs till den franska pressen.

När affären blossade upp var finanssektorns korruption av pressen långtifrån någon nyhet. Ett skandalöst franskt system för att samla ihop pengar för att bygga en kanal i Panama hade fungerat på samma sätt. I fallet med de ryska emissionerna köpte det ryska tsardömet och de utfärdande bankerna annonser i de tidningar med större spridning som lovprisade den ryska ekonomiska situationen och dess förmåga att betala den tsaristiska skulden. Enigt Raffalovitj innebar dessa annonser en censur – det ansågs inte lämpligt för möjliga investerare att få nyheter om Rysslands svårigheter under kriget mot Japan eller de revolutionära oroligheterna 1905! Dokumenten visar att det också kan ha funnits falska prenumeranter. Börsmäklarföreningen, styrelsemedlemmar på tidningarna och politiker utövade utpressning mot den ryska regeringen för att den skulle göra större betalningar och på så sätt maximera deras profiter.

Avslöjandena i *L'Humanité* grundar sig på autentiska dokument. Bland de utpekade tidningarna var det bara *Le Matin* som inledde en rättsprocess mot den kommunistiska tidningen. Redan vid rättegångens början kallades Vladimir Kokovtsov, som var tsarens finansminister nästan utan avbrott mellan 1904 och 1914 och regeringschef mellan 1911 och 1914, till vittnesbåset. Han var en reaktionär i landsflykt i Frankrike, och det var inte i hans intresse att anklaga pressen, men han vittnade verkligen om sin tidigare medarbetare Raffalovitjs ärlighet. *L'Humanité* dömdes tekniskt att betala 10.000 francs i skadestånd, jämfört med de 1.500.000 francs som *Le Matin* hade begärt, och rätten erkände att den avslöjade brevväxlingen var äkta. 1924 avslöjade slutligen Bunau-Varilla, *Le Matins* ägare och själv i högsta grad indragen i affären, sina sympatier för de auktoritära nationalisterna som hade kommit till makten i Europa för att gå mot kommunismen. Han stödde det fascistiska Italien och senare det nazistiska Tyskland. Under ockupationen av Frankrike samarbetade *Le Matin* med Vichyregimen. Efter befrielsen av Frankrike stängdes tidningen.

Ryska lån dör aldrig

Trots att den sovjetiska regeringen avvisade de ryska obligationerna i februari 1918, handlades det fortfarande med dem ända till 1990-talet.

Den franska regeringens och andra regeringars politik hörde direkt ihop med detta liv efter döden.

Hur ryska obligationer levde vidare efter att de inte längre erkändes.

1919 utarbetade den franska regeringen en lista av innehavare av ryska obligationer i Frankrike:

1.600.000 personer meddelade innehav. Ryska obligationer verkar ha stått för 33% av de utländska obligationer som innehades av invånare i Frankrike. En av de viktigaste ryska obligationer som det handlades med på Parisbörsen var det berömda lånet från 1906, som Petrogradsoveten redan på förhand hade vägrat erkänna i december 1905. Detta jättelika lån på 2.25 miljarder francs utfärdades av Paris i juni 1906. Det var ämnat att göra det möjligt för den tsaristiska regimen att fortsätta att betala av tidigare skulder och balansera sina räkenskaper efter misslyckandet under det rysk-japanska kriget. *Credit lyonnais*,³⁰ en fransk bank som hade specialiserat sig på att ge ut ryska obligationer, fick före 1914 30% av sina intäkter från detta lån.

Under perioden strax före och efter att sovjetregeringen vägrade erkänna skulden ägdes 72% av obligationerna från lånet 1906 i Frankrike och det handlades med dem på Parisbörsen.

Den tsaristiska regimen, den franska regeringen, franska banker som utfärdade ryska obligationer (främst *Crédit lyonnais* men också *Société générale* och *Banque de l'union parisienne*)³¹ de största växelbyråerna och den franska som hade köpts av tsarens sändebud var i maskopi.

Bankirer gjorde enorma vinster på provision som de fick när obligationerna utfärdades, och från spekulationer vid köp och försäljning av ryska obligationer. Deras oärliga agerande innebar att småinvesterarna tog de största riskerna, Tidningsägarna stoppade mutorna från tsarens sändebud i sina egna fickor. Centrala regeringsmedlemmar såg också till att de fick pengar under bordet. Tsaren var en både politiskt och diplomatiskt lovordad allierad till den franska regeringen och storkapitalistiska grupper i Frankrike som investerade i Ryssland (vilket också belgiska kapitalister gjorde).

Under kriget var det den franska regeringen som betalade de räntor som alla innehavare av obligationer hade rätt till, med en kurs på 5%. De summor som den franska regeringen betalade å det ryska tsardömet vägnar lades sedan till den ryska skulden till Frankrike. När tsaren störtades av folket i februari 1917 blev det således ett slag för den franska regeringen, som tvingades sätta allt sitt hopp till den provisoriska regeringen, som hävdade att de skulder som tsaren hade skrivit avtal om skulle lösas in. Saker och ting blev ännu värre när bolsjevikerna och deras allierade, vänster-socialistrevolutionärerna, fördes till makten av sovjeterna i november 1917. När sovjetregeringen ställde in betalningarna av skulden i januari 1918, betalade den franska regeringen åter räntan på ryska obligationer till innehavarna av obligationer. När sovjetregeringen vägrade erkänna alla tsarens och den provisoriska regeringens skulder beslutade sig Frankrike för att ta till våld och förberedde sig för att skicka trupper till Ryssland. Från och med juli 1918, fyra månader innan vapenvilan med det tyska kejsardömet skrevs under, skickade regeringen franska trupper som skulle ansluta sig till de brittiska trupper som hade intagit Murmansk i norra Ryssland. Sedan skickades fler soldater för att ockupera Archangelsk. Efter att vapenvilan med Berlin hade skrivits under skickade Frankrike trupper till Svarta havet med örlogsskepp för att bombardera Röda arméns ställningar. Det orsakade ett myteri bland franska matrosar. Angreppet på Sovjetryssland berodde självklart inte bara på att de vägrade erkänna skulden. De olika länder som deltog ville radera ut en

30 *Crédit lyonnais* grundades 1863, och är mest känd för skandalen kring franska statens aktion för att rädda den i slutet av 1900-talet. Efter att mer eller mindre ha varit bankrutt sedan lånekrisen inom fastighetssektorn på 1990-talet, nationaliserades och rekapitaliserades banken innan den 2003 togs över av *Crédit agricole*. Räddningsaktionen tros ha kostat skattebetalarna 14.7 miljarder euro.

31 En affärsbank som grundades 1904, och gick samman med *Crédit du Nord* 1973.

revolutionär smitthärd. Men Frankrikes och dess kapitalisters ekonomiska intressen utgjorde också en stark drivkraft. Den franska regeringen gav de vita generalerna ekonomiskt stöd under deras kamp att besegra bolsjevikerna, eftersom bolsjevikerna hade förkunnat att de inte skulle lösa in tsarens skulder. Paris gav också stöd till polska och ukrainska politiker och soldater, och även politiker och trupper i de baltiska republikerna som hade fått sin självständighet eller kämpade för den, i förhoppning om att de nya staternas regeringar skulle lösa in åtminstone en del av tsarens skulder. Paris tog mycket illa vid sig när Sovjet från och med 1920 skrev avtal med de baltiska republikerna och Polen med innebörden att dessa länder inte skulle ta något ansvar för de tsaristiska skulderna.

Vad hände med innehavarna av ryska obligationer när vägran att erkänna skulden blev offentlig i februari 1918?

I september 1918 föreslog regeringen i Frankrike att ryska obligationer skulle bytas ut mot franska skuldsedlar. Innehavare av ryska obligationer kunde få obligationer för det nya lån som den franska regeringen höll på att ta. I juli 1919 upprepade den franska regeringen operationen. I Rom, London och Washington gjorde myndigheterna samma sak: de bytte ut ryska obligationer mot italienska, brittiska respektive amerikanska obligationer. Vad gäller den japanska regeringen så ersatte den japanska innehavare av ryska obligationer till 100%.³²

Med detta agerande räddade regeringarna i dessa länder helt klart de bankirer som borde hållits ansvariga för att ha finansierat den tsaristiska regimen och tvingats ta konsekvenserna för vägran att erkänna den odiösa skulden. I fallet Frankrike hade den franska regeringen aktivt delat detta ansvar med bankirerna som stödde den tsaristiska regimen. Den franska regeringen hade systematiskt uppmuntrat de mest förmögna inom medelklassen att köpa ryska obligationer.

Det är viktigt att notera att en stor del av de ryska obligationerna i Frankrike inte byttes ut mot franska obligationer. Ryska obligationer gav bättre utdelning än franska, med en ränta på 5% 1906 när den genomsnittliga räntan på franska regeringsobligationer var 3%.

Mellan 1918 och 1922 spred den ekonomiska pressen och regeringen att den sovjetiska regeringen var på väg att falla och att efterträdarna skulle lösa in den tsaristiska skulden. Vid en konferens i Genua och på andra ställen insinuerade samma press dessutom att Moskva äntligen hade gått med på att erkänna skulden. Den efterföljande situationen var surrealistisk: obligationer som hade utfärdats av en regering som inte längre existerade, obligationer som inte erkändes, fortsatte att köpas och säljas på Parisbörsen. Det är ett perfekt exempel på ett skenbart, fiktivt, kapital.

Under perioden 1918-1919 varierade priset på ryska obligationer mellan 56,5% och 62,5% av sitt nominella värde. (De hade ursprungligen sålts för 88% av sitt nominella värde.) Priset på franska statsobligationer varierade på den tiden mellan 61 och 65%. Skillnaden mellan priset på ryska obligationer som inte erkändes och franska obligationer var således liten. Spekulanter (och bankirerna som stod högst på listan) gjorde förvisso en mycket bra affär om de kunde köpa för 56 när små innehavare sålde dem efter att ha skrämts av rykten som cirkulerade i pressen (rykten som

³² Landon-Lane J, Oosterlinck K, "Hope springs eternal: French bondholders and the Soviet Repudiation (1915-1919)", *Review of Finance*, 2006, nr 4, s 507-535.

kom från bankirerna) och sedan sälja dem för 66.

Diplomatiska manövrar kring den ryska vägran att erkänna skulden

Under fem veckor i april och maj 1922 hölls en toppkonferens. Storbritanniens premiärminister, Lloyd George, spelade en central roll där, liksom Louis Barthou, den franske presidenten Raymond Poincarés minister.

Mötets främsta mål var att övertyga Sovjetryssland³³ om att både erkänna de skulder som det hade vägrat erkänna 1918 och sluta att uppmana till en världsrevolution.

Genuaförhandlingarna (1922)

Det fanns fler punkter på dagordningen vid konferensen där delegater från 34 länder, dock ej USA, deltog, men ingen som gav upphov till särskilt mycket diskussion. Bland dem fanns antagandet av valutaregleringar, i synnerhet avseende *guldmyntfoten* som antogs detta år. I USA:s frånvaro togs beslut i denna fråga på annat håll.

Värdar för konferensen var fem stormakter: Storbritannien (som just hade petats från platsen som världens främsta stormakt av USA), Frankrike (efter Tysklands nederlag världens tredje stormakt), Belgien (som när det gällde export hade varit världens femte stormakt före kriget), Japan (vars imperium växte snabbt i Östasien) och Italien.

Av de fem värdarna ockuperade en, Japan, fortfarande det sovjetiska Sibirien. Det drog tillbaka sina trupper först sex månader efter att konferensen hade avslutats, i oktober 1922. Övriga 12 länder som hade skickat trupper för att störta sovjetregeringen och få slut på det revolutionära experimentet, hade avslutat sin ockupation av sovjetiskt territorium 1920. I själva verket hade de ytterst demoraliserade utländska trupperna dragits tillbaka när deras regeringar bedrövat hade konstaterat att Röda armén oåterkalleligen hade besekrat de vita generalerna och att ingen utländsk intervention skulle kunna avhjälpa det. Det blev då nödvändigt att ta till diplomati och utpressning där vapen hade misslyckats.

Med tanke på den dramatiska humanitära och ekonomiska situationen i Ryssland trodde stormakterna att konferensen skulle få sovjetregeringen att erkänna de avvisade skulderna. Inbördeskriget hade gjort landet utblottat och från och med sommaren 1921 hade katastrofalt dåliga skördar orsakat fruktansvärd svält. Huvudstäderna i väst trodde att sovjetregeringen skulle tvingats på knä och var övertygade om att de skulle få vad de ville genom att göra de nya lån och investeringar som Ryssland behövde beroende av att de erkände de tidigare skulderna och ersatte de exproprierade företagen från väst.

³³ När Genuakonferensen ägde rum existerade inte Socialistiska rådsrepublikernas union [SSSR] ännu. Den grundades i december 1922 och upplöstes officiellt i december 1991. Vid Genuakonferensen representerade den sovjetiska delegationen officiellt Ryska socialistiska federativa sovjetrepubliken, som vi i denna text har förkortat till "Sovjetryssland".

Frankrike var fortfarande det mest aggressiva landet både vad gäller Ryssland och Tyskland,³⁴ med stöd från de belgiska myndigheterna. Storbritannien påverkades mindre av att Moskva inte erkände skulden, och var öppnare för dialog och hade 1921 skrivit under ett engelsk-ryskt handelsavtal som gjorde slut på blockaden och innebar ett *de facto*³⁵ erkännande av Sovjetryssland.

Sovjetregeringen var å sin sida beredd att betala tillbaka delar av skulden som tsaren hade dragit på sig, under flera förutsättningar: att de andra länderna erkände Sovjetryssland officiellt (*de jure*); att den garanterades mellanstatliga (alltså bilaterala) lån; att de uppmuntrade privata företag som hade påverkats av exproprieringen av sina dotterföretag att som kompensation gå med på koncessioner för råvaruutvinning, speciellt i de mest avlägsna delarna av Sibirien. På så sätt hoppades sovjetregeringen att utländska kapitalister skulle investera friskt kapital med egna pengar i verksamheter som skulle stärka den sovjetiska ekonomin. Dessutom ville inte regeringen höra talas om att upprätta multilaterala organ för att hantera lån, investeringar eller därmed sammanhängande juridiska tvister. Sovjetregeringen ville att Sovjetryssland skulle vara helt självständigt från utländska makter. Det var inte frågan om att ge upp något av sin självständighet.

Om dessa villkor uppfylldes lovade Moskva att återuppta betalningarna av den tsaristiska skulden **inom trettio år**. Den sovjetiska delegationen hävdade flera gånger under konferensen att den var beredd att göra denna eftergift för att nå en överenskommelse, men att de i grund och botten ansåg att Sovjetryssland var i sin fulla rätt att vägra erkänna hela den tsaristiska skulden (liksom den skuld som den provisoriska hade dragit på sig mellan februari och oktober 1917). Konferensen slutade i oenighet och den sovjetiska delegationen vidhöll sin vägran att erkänna skulden.

För att förstå hur konferensen organiserades är det avgörande att ta hänsyn till det speciella förhållande som uppstod mellan Berlin och Moskva efter Versaillesfördraget i juni 1919. Regeringen i Berlin bestod av en koalition mellan socialister (det socialdemokratiska partiet eller SPD), centrister (anfäderna till Angela Merkels Kristdemokratiska union) och liberaler (anfäder till dagens Fri-demokratiska parti), och var i grunden västvänlig och antisovjetisk. Men under bördan av att behöva betala de enorma krigsskadestånd som Versaillesfördraget ålade dem, vilka innebar en häpnadsväckande skuld, var Berlin benägen att samtala med Moskva och komma överens. Denna tendens förstärktes av de stora tyska industriföretagens (inklusive AEG och Krupp) önskan att sälja sina produkter på den ryska marknaden, som, vilket vi såg, hade varit deras handelspartner sedan 1870-talet. På vägen från Moskva till Genua hade sovjetdelegationen gjort ett långt uppehåll i Berlin för att förhandla och träffa de tyska myndigheterna innan de träffade värdarna i den italienska staden. Mitt under Genuakonferensen, alltmedan de stater som var värdar intog en kompromisslös inställning till Moskva, ägde det plötsligt rum en överraskande händelse. De tyska och sovjetiska delegationerna hade träffats i grannstaden Rapallo och skrivit under en viktig bilateral överenskommelse som blivit känd som Rapallofördraget.

34 I mars 1921 ockuperade franska trupper Düsseldorf, en av de viktigaste städerna i Rhenlandet. (Se Carr, del 3, s 345 [engelska upplagan].) Från januari 1923 till juli-augusti 1925, ockuperade franska och belgiska trupper Ruhrdalen och dess industriområden för att beslagta industriprodukter och råvaror som kol och mineraler, i stället för de krigsskadestånd som Tyskland var långsammas att betala. Se [Wikipedia](#).

35 Erkännandet av en ny stat är antingen definitivt – då det kallas ett *de jure* erkännande (dvs. enligt lagen) – eller så är det tillfälligt eller begränsat – då det kallas *de facto* (dvs. faktiskt, oavsett enligt lagen eller ej) erkännande. Storbritannien erkände Sovjetryssland *de facto* 1921 och *de jure* 1924.

Det är mycket intressant att gå igenom hur Genuakonferensen genomfördes, de förhandlingar som ägde rum och de olika sidornas argument.

De stormakter som var värdar ville sätta största möjliga tryck på Sovjetryssland genom att hävda att ett av konferensens grundläggande mål var att alla länder skulle erkänna sin statsskuld och att skadestånd skulle betalas.³⁶

Vid mötet hävdade stormakterna att ömsesidigt förtroende bara kunde återupprättas om de länder (eller ländernas regeringar) som ville få utländska krediter, fritt skulle förbinda sig att erkänna alla statsskulder och säkerheter som hade avtalats eller skulle avtalas av staten, kommunala myndigheter eller andra offentliga organ, och också erkänna sin plikt att återlämna, återställa eller, om de underlät det, kompensera alla utländska intressen för förluster eller skada som orsakats av konfiskering eller beslagstagande av deras egendom.³⁷

Omedelbart genmälde Georgij Tjitjerin, den sovjetiska delegationens ledare, att den ekonomiska återuppbyggnaden av Ryssland och arbetet som syftade att göra slut på det ekonomiska kaoset i Europa skulle få en felaktig och farlig inriktning om de ekonomiskt starkare länderna skulle krossa Ryssland med krav som låg långt utöver dess förmåga, och som låg i vad det landet betraktade som sitt avskyvärda förflutna, istället för att skapa de omständigheter som krävdes för dess ekonomiska förnyelse och underlätta dess väg framåt mot framtiden.³⁸

Under den efterföljande diskussionen med sovjetdelegaterna, som hävdade att deras folk och deras nya regering inte kunde förväntas ta på sig skulder som en tidigare enväldig regim hade dragit på sig, svarade Lloyd George att när ett land tog på sig avtalsenliga förpliktelser mot ett annat land eller mot medborgare i det landet om utlovade säkerheter, så kunde detta kontrakt under inga omständigheter avvisas varje gång landet bytte regering, om inte landet återställde de tillgångar det hade fått.³⁹

1922 försökte långivarländerna återigen underkuva Sovjet

Västregeringarna lade fram en lista av krav med målet att lösa tvisten om skulden och de exproprieringar som sovjetregeringen hade beslutat om, till deras fördel. Dessa krav lades fram i Genua den 15 april 1922, på konferens femte dag, i ett dokument med titeln ”Experter från London rapporterar om den ryska tvistefrågan”.⁴⁰

Västs krav på Moskva

Artikel 1 sa:

Den ryska sovjetregeringen ska acceptera sina föregångares finansiella åtaganden, nämligen den

³⁶ *Les Documents de la Conference de Genes*, Rom 1922, s IX.

³⁷ *Op cit.*

³⁸ *Op cit.*

³⁹ *Op cit.*, s 13.

⁴⁰ Hela texten från Genuakonferensen finns [här](#).

tsaristiska ryska regeringen och den ryska provisoriska regeringen, gentemot främmande makter och deras medborgare.

Formen och innehållet i hela texten visar tydligt att den räknade upp en rad ålägganden från västmakterna på den sovjetiska regeringen.

I samma artikel hittar vi ett villkor som direkt motsade de avtal som Sovjetryssland hade skrivit under 1920-1921 med de baltiska republikerna och Polen (dvs. länder som hade fått självständighet efter den tsaristiska regimens fall) varvid, som vi har sett, dessa stater inte längre behövde betala de tsaristiska skulderna.

Samma sak gäller frågan om, och i så fall i vilken omfattning, nya stater som har erkänts som sådana och som tidigare var en del av Ryssland, liksom stater som har förvärvat tidigare ryska territorier, ska ikläda sig de förpliktelser som dessa bestämmelser handlar om.

Artikel 3 hävdade att sovjetregeringen var ansvarig för skador som orsakats av tsarregimen:

Den ryska sovjetregeringen ska ta på sig betalningsskyldighet för alla faktiska och direkta förluster, vare sig de uppstår på grund av kontraktsbrott eller inte, som medborgare eller stater lidit, på grund av sovjetregeringens eller dess föregångares handlingar eller förbiseenden ...

Det stod i direkt motsättning till Moskvas ståndpunkt.

Artikel 4 beviljade nästan all makt till organ utanför de sovjetiska myndigheterna:

Skyldigheterna under föregående artiklar ska avgöras av en "Rysk skuldkommission" och av "Blandade skiljedomstolar" som ska inrättas.

Bilaga I specificerade den Ryska skuldkommissionens sammansättning och behörighet. Det var uppenbart att den ryska regeringen skulle vara i minoritet:

Bilaga I. Ryska skuldkommissionen. 1. En Rysk skuldkommission ska inrättas bestående av medlemmar som har utsetts av den ryska regeringen och medlemmar utsedda av de andra staterna, tillsammans med en oberoende ordförande som valts utifrån efter en överenskommelse bland de andra medlemmarna, eller om det inte lyckas, utsetts av Nationernas förbund, antingen via rådet eller via den permanenta internationella domstolen.

Kommissionen skulle få rätt att utförda nya ryska obligationer för att betala tidigare tsaristiska skulder och kompensera utländska kapitalister vars företag hade nationaliserats:

Kommissionen kommer att få följande funktioner: (a) Upprätta Blandade skiljedomstolar och fastställa deras tillvägagångssätt, som ska inrättas i linje med bestämmelserna i Bilaga II, och utfärda de order som blir nödvändiga för att säkerställa enhetliga tillvägagångssätt. (b) Att utfärda nya ryska obligationer i linje med bestämmelserna i Bilaga II till personer som är berättigade till det, enligt de Blandade skiljedomstolarnas utslag, till innehavare av existerande statsobligationer och andra obligationer och värdepapper för vilka de nya ryska obligationerna ska ges i utbyte, och till personer som är berättigade till det avseende fonderad ränta och återbetalning av kapital.

Eftersom kommissionen dominerades av fordringsägare fick den orimliga maktbefogenheter, ty den kunde till och med bestämma vilka intäkter som skulle användas för att betala skulden:

Att om nödvändigt bestämma vilka av Rysslands intäkter som speciellt ska utses att betala

skulden, till exempel fördelning av vissa skatter eller royaltyer eller avgifter på arbete i Ryssland. Och om tillfälle uppstår, om kommissionen anser det lämpligt, kontrollera insamlandet av hela eller delar av dessa utsedda intäkter, och handlägga avkastningen.

Världländerna ville att Sovjetryssland skulle gå med på en kontrollinstitution efter samma mönster som den som hade påtvingats Tunisien, Egypten, det ottomanska imperiet och Grekland under andra hälften av 1800-talet.⁴¹ Det liknade också väldigt mycket det som har påtvingats Grekland sedan 2010.

Bilaga III gav fullständiga maktbefogenheter att utfärda skuldb obligationer till Skuldkommissionen, där den ryska sovjetregeringen befann sig i en minoritetsställning:

1. Alla accepterade fordringar på penningkompensation mot den ryska sovjetregeringen kommer att uppfyllas genom att utfärda nya ryska obligationer upp till den summa som fastslagits av de Blandade skiljedomstolarna. Obligationernas emmissionstermin, och alla frågor som uppstår vid omvandlingen av existerande obligationer ska avgöras av den Ryska skuldkommissionen. 2. Obligationerna ska ha en ränta som avgörs av Ryska skuldkommissionen.

Medan den ryska sovjetregeringen klart hade sagt att den inte skulle ta på sig någon skuld som landet hade dragit på sig efter 1 augusti 1914, eftersom det var under kriget, så det PM som överlämnades till den sovjetiska delegationen, att ”med tanke på Rysslands besvärliga ekonomiska tillstånd är dessa regeringar och fordringsägare beredda att skriva ner krigsskulderna som Ryssland är skyldig dem.”

Den sovjetiska motattacken: Rapallofördraget 1922

Londonrapporten som presenterades i förra kapitlet var en så medveten provokation från västmakternas sida att den sovjetiska delegationen genast kontaktade den tyska delegationen, som Paris och London på något sätt hade hindrat från fullständigt deltagande på Genuakonferensen. Frankrike och Storbritannien hoppades att de skulle kunna övertyga sovjetryssarna om att acceptera de villkor som nämndes ovan, eller åtminstone en del av dem, för att stärka sin ställning när de förhandlade med Tyskland efteråt. Den ryska frågan var uppenbarligen prioriterad.

Joffe, en av den sovjetiska delegationens ansvariga, ringde tyskarna klockan 1 på påskdagens natt den 16 april 1922, och föreslog att de omedelbart skulle träffas för att försöka nå en bilateral överenskommelse. Den dåvarande tyska finansministern, Walther Rathenaus, levnadstecknare skriver att den tyska delegationens medlemmar träffades i sina pyjamaskläder på Rathenaus hotellrum för att bestämma om de skulle acceptera den sovjetiska inbjudan. De gjorde det, och 16 timmar senare, söndag 16 april 1922 klockan 17, undertecknades Rapallofördraget mellan Tyskland och Ryssland.⁴² Avtalet innehöll ömsesidiga avkall från ekonomiska anspråk, inklusive tyska skadestånd efter sovjetiska nationaliseringar ”på villkor att den Ryska socialistiska federativa sovjetrepublikens

41 En internationell kommission för övervakning av återbetalning av statsskulden påtvingades Tunisien 1869, Egypten 1876, det ottomanska imperiet 1881 och Grekland 1898.

42 Se Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, s 376 [engelska upplagan].

regering inte uppfyller krav på skadestånd av liknande karaktär från tredje part”.⁴³ Det är viktigt att konstatera att Sovjetryssland var helt konsekvent med den ståndpunkt som sovjetregeringen hade antagit i sitt fredsförslag just efter revolutionen: fred utan vare sig annekteringar eller skadestånd. Som vi vet hade det tyska kejsardömet i mars 1918 påtvingat Ryssland drastiska villkor i Brest-Litovsk-avtalet, när det annekterade ryska områden och krävde ett stort krigsskadestånd. I juni 1919 hade detta avtal upphävts av Versaillesfördraget där västmakterna kapade av stora delar av den tyska republiken och krävde höga skadestånd. I Rapallofördraget skrev Sovjetryssland under en fredsöverenskommelse som innehöll ömsesidiga avkall från skadestånd medan artikel 116 i Versaillesfördraget beviljade Ryssland rätt till ekonomiska skadestånd från Tyskland. Denna åtgärd från Sovjetrysslands sida låg också i linje med de avtal som det hade undertecknat med de baltiska republikerna och Polen 1920-1921.

En annan stadga i Rapallofördraget sa att Tyskland skulle hjälpa till att öka handeln mellan de två länderna.

I ett nötskal var Rapallofördraget, som undertecknades på förslag från en sovjetiska delegationen, ett kraftfullt svar på västmakternas dominant och aggressiva uppträdande.

Därefter tog sig den sovjetiska delegationen tid att meddela sitt officiella svar till västmakterna som svar på de krav som dessa hade formulerat den 15 april.

Genua (1922): förslag och motförslag om tsarens skuld

Den 20 april 1922 tillkännagav Tjitjerin det sovjetiska svaret på västmakternas förslag från 15 april. Det förkunnade: ”Den ryska delegationen är fortfarande av uppfattningen att Rysslands nuvarande ekonomiska tillstånd och de omständigheter som är ansvariga för detta helt och fullt rättfärdigar att Rysslands motkrav erkänns, och därmed fullständigt befrias från alla sina förpliktelser som nämns i förslagen ovan.”

Den ryska delegationen var oense med västmakterna angående deras orimliga krav, men sa ändå att de var beredda att göra eftergifter rörande den skuld som den tsaristiska regimen dragit på sig innan den gick med i kriget den 1 augusti 1914. De gav ett antal förslag.

De föreslog, att när en överenskommelse hade slutits, skulle återbetalningen av skulden börja efter ett uppskov på trettio år: ”Att återupptagandet av de betalningar som har uppstått ur de ekonomiska åtaganden som den ryska regeringen har accepterat ..., inklusive ränta kommer att inledas efter en period på [30] år efter det datum då den nuvarande överenskommelsen undertecknats.”

Den ryska delegationen skulle bara skriva under en överenskommelse med de andra regeringarna om de fullt ut erkände den sovjetiska regeringen och beviljade lån, inte för att betala tillbaka existerande lån utan för att bygga upp den ryska ekonomin. Det skulle ge ett andrum för att använda de nya pengarna, och återbetalningen av de gamla skulderna skulle börja 30 år senare när ekonomin skulle ha blivit tillräckligt stark för att klara av dem.

⁴³ *Rapallofördraget*, 16 april 1922, Artikel 2.

Västmakternas motförslag

Den 2 maj gav världsländerna nya förslag. Även om det fanns några små eftergifter (i synnerhet ett uppskov på fem år innan återbetalningarna skulle börja) ställde de nya oacceptabla politiska villkor. Den första artikeln sa: ”alla länder ska avstå från propaganda som är samhällsfientlig och mot det etablerade politiska systemet i andra länder än sitt eget, den ryska sovjetregeringen kommer inte på något sätt att lägga sig i inre angelägenheter, och kommer att avstå från alla handlingar som kan störa andra staters territoriella och politiska status quo.”

Det betydde att sovjetregeringen skulle sluta med sina uppmaningar till koloniserade folk att kämpa för sin rätt till självbestämmande. Sovjetunionen skulle ge upp sin rätt att stöda självständighetsrörelser, som i Indien och de olika imperiernas afrikanska kolonier, speciellt de brittiska och franska. Det skulle också tvingas avstå från att stöda strejker och andra sorters kamp utanför sina egna gränser.

Den första artikeln sa också: ”Det kommer också att förbjuda alla försök att på sitt territorium hjälpa revolutionära rörelser i andra länder.” Det innebar att det skulle ge upp sitt stöd till Tredje kommunistiska internationalen som hade bildats 1919 och hade sitt högkvarter i Moskva.

Artikel 2 bekräftade återigen västmakternas ståndpunkt i frågan om skulden: ”den ryska sovjetregeringen erkänner alla statsskulder och förpliktelser mot utländska makter som har avtalats eller garanterats av den kejserliga ryska regeringen eller den ryska provisoriska regeringen eller den sovjetiska regeringen själv.”

Paragraf 2 i artikel 2 avvisade det sovjetiska kravet på kompensation för de förluster av liv och material som orsakades av de utländska makternas aggression under och efter revolutionen. Texten sa: ”De allierade kan inte gå med på något ansvar för de krav som den ryska sovjetregeringen ställt för förluster och skador som de drabbats av under revolutionen i Ryssland sedan kriget.”

Artikel 6 krävde bildande av Blandade skiljedomstolar: ”Denna kommission ska bestå av en medlem som utsetts av den ryska sovjetregeringen, en medlem utsedd av utländska innehavare av värdepapper, två medlemmar och en ordförande ordföranden för USA:s Högsta domstol, eller om han inte godkänns, av Nationernas förbunds råd eller ordföranden för Internationella domstolen i Haag. Denna kommission ska avgöra alla frågor om uppskov och på vilket sätt kapital och ränta ska betalas, och kommer när den gör det att ta hänsyn till Rysslands ekonomiska och finansiella förhållanden.”

Sammanfattningsvis ersatte världstaterna den ryska skuldkommission de hade föreslagit den 15 april med en skiljedomskommission som skulle ha omfattande maktbefogenheter och där Ryssland skulle vara i minoritet.

Den sovjetiska delegationens svar vidhöll rätten att vägra erkänna skulden

Den 11 maj offentliggjorde den sovjetiska delegationen en deklARATION som visade att Genuaförhandlingarna hade misslyckats, och bekräftade på nytt kraftfullt rätten att vägra erkänna skulden.

Tjitjerin sa: ”Vi kan konstatera att mer än ett av de länder som har varit närvarande vid Genua-förhandlingarna tidigare har vägrat erkänna skulder och åtaganden som de har dragit på sig, och att mer än ett av dem har konfiskerat eller beslagtagit utländska såväl som sina egna medborgares egendom, utan att för den skull ha utsatts för den sorts utfrysning som Sovjetryssland har drabbats av.”

Tjitjerin påpekade att en regimförändring som har skett med en revolution leder till att man bryter med den tidigare regimens åtaganden: ”Den ryska revolutionen behöver inte rättfärdiga sig inför en församling av länder, varav många har haft mer än en revolution i sin egen historia. Revolutioner är en våldsam brytning med det förgångna och för med sig ett nytt juridiskt status i inrikes och utrikes förhållanden. Revolutionära regeringar är inte bundna att respektera de åtaganden som gjort av regeringar som har fallit bort.”

Enväldiga folk är inte underkastade tyranners överenskommelser

Tjitjerin fortsätter: ”Det franska konventet förkunnade 1792: ’Enväldiga folk är inte underkastade tyranners överenskommelser’. I linje med denna deklaration rev det revolutionära Frankrike inte bara upp den tidigare regimens politiska fördrag med utländska länder, utan vägrade också erkänna sin statsskuld. Hon gick med på att betala en tredjedel av skulden, och det av politiskt opportuna skäl. Detta var ’*Tiers consolidé*’, vars ränta inte började betalas av förrän i början av 1800-talet. Denna praktik har höjts upp till en lärosats’ nivå av ansedda, juridiska auktoriteter och har nästan alltid följts av de regeringar som har uppstått ur en revolution eller ett befrielsekrig. USA vägrade erkänna sina föregångares, Englands och Spaniens, avtal.”

På basis av dessa historiska föregångare hävdade Tjitjerin att Sovjetryssland hade rätt att nationalisera utlandsägda egendommar på ryskt territorium: ”Regeringarna i de länder som segrade under det senaste kriget beslagtogs de besegrade ländernas medborgare skulder på sitt eget territorium och på andra ställen. Ryssland kan därmed inte tvingas ta något ansvar gentemot utländska makter och deras medborgare för att det har sagt upp statsskulden och nationaliserat privat egendom.”

På västmakternas krav på skadestånd genmälde Tjitjerin: ”Ännu en fråga om lag: är den ryska regeringen ansvarig för de skador som inbördeskriget har orsakat på utländska medborgares egendommar, rättigheter och intressen, fränsett de skador som dessa personer orsakades av regeringens egna handlingar – det vill säga upphävandet av skulder och nationaliseringar av egendom? Även här är de juridiska lärosatserna helt på den ryska regeringens sida, eftersom alla stora folkliga rörelser som anfört *force majeure* inte ger de som har drabbats av den någon rätt till skadestånd. När utländska medborgare, med stöd från sina regeringar, krävde återbetalning från den tsaristiska regeringen av de förluster som händelserna 1905 och 1906 hade orsakat dem, så avvisade regeringen deras krav, på basis av det faktum att den inte hade medgivit skadestånd till sina egna undersåtar, och därför inte kunde placera utlänningar i en privilegierad position.”

Tjitjerin avslutade denna del av sitt resonemang med: ”Ur lagens synvinkel är Ryssland således inte på något sätt förpliktigt att betala de tidigare skulderna, återlämna egendom eller kompensera de

tidigare ägarna. Inte heller är hon förpliktigad att betala andra skadestånd för skador som utländska medborgare har drabbats av, vare sig av lagstiftning som Ryssland antagit under hävdandet av sin suveränitet, eller som ett resultat av revolutionära händelser.”

Varefter den sovjetiska delegationens ledare upprepade Sovjetrysslands beredskap att göra eftergifter om de skulle göra det möjligt att sluta överenskommelser. ”I en anda av försoning och för att komma till en uppgörelse med alla stater, har Ryssland accepterat” ett erkänna en del av skulden.

Tjitjerin visade sin djupgående förståelse av rättsvetenskap genom att vidhålla:

Praktik och teori lägger ansvaret för skador som har orsakats av intervention och blockad på de regeringar som har inlett dem. Utan att åberopa fler fall kommer vi att begränsa oss till att påminna om skiljedomstolens utslag i Genève den 14 september 1872 som dömde Storbritannien att betala USA 15,5 miljoner dollar för de skador som det landet hade åsamkats av piratskeppet ”Alabama”, som under inbördeskriget mellan Nordstaterna och Sydstaterna gav hjälp till de sistnämnda.

De allierades och de neutralas intervention och blockad mot Ryssland utgjorde en officiell krigshandling från deras sida. De dokument som anges i Bilaga II till det första ryska PM-et bevisar att de kontrarevolutionära arméernas befäl bara var det till det yttre, och att deras verkliga befälhavare var utländska generaler som vissa länder hade skickat i just detta syfte. Dessa länder deltog inte direkt i inbördeskriget, men var upphovsmän till det.

Som Sack berättar, hävdade Sovjetryssland i ett bifogat dokument ”att de utländska makter som deltog intervention mot det 1919-1920 var skyldiga att betala för de förluster som Ryssland drabbades av på grund av inbördeskriget och revolutionen. Den sovjetiska delegationen lade fram en räkning för dessa förluster inför konferensen, som enligt deras beräkningar vida översteg alla dessa länders och deras medborgares krav på sovjetregeringen.”

Tjitjerin bekräftade på nytt att Ryssland var redo att göra eftergifter om det beviljades verkliga lån:

i sin strävan att nå en praktisk överenskommelse har den ryska delegationen antagit ... en politik av ytterst långtgående eftergifter, och förklarade sig redo att på vissa villkor avsäga sig sina motkrav och acceptera tidigare regeringars åtaganden, i utbyte mot ett antal eftergifter från stormakternas sida, där den viktigaste är att verkliga krediter ställt till den ryska regeringens förfogande, på en summa som bestämts på förhand. Tyvärr har inte detta åtagande genomförts från stormakternas sida.

Den ryska delegationens ledare avvisade värdländernas krav på återbetalning av lån som hade beviljats den provisoriska regeringen för att fortsätta ett krig som folket vägrade: ”Dessutom ställer PM-et åter hela frågan om krigsskulder vars upphävande var ett av villkoren i Rysslands avvisande av motkraven.”

Angående värdländernas önskan att pådyvla Ryssland Blandade skiljedomstolar, svarade Tjitjerin att om en sådan kommission skapades, så skulle ”den ryska statens [suveränitet] bli en leksak åt slumpen. Den kan besegras av beslut i en blandad skiljenämnd bestående av fyra utlänningar och en ryss, vilken som sista instans ska avgöra om utlänningars intressen ska återupprättas, återställas eller kompenseras.”

Slutligen avvisade Tjitjerin det faktum att länder som Frankrike med näbbar och klor försvarade återbetalning till ett fåtal stora kapitalister utan hänsyn till de småsparare som Ryssland var villigt

att betala skadestånd till: ”Den ryska delegationen noterar dessutom att de intresserade stormakterna ägnar all sin omsorg åt en liten grupp utländska kapitalister, och förhindrar väldigt många [andra] utländska kapitalister från att komma i åtnjutning av de möjligheter och garantier som den ryska regeringen skulle vara redo att bevilja dem. Man har också offrat intressena hos den stora massan av små innehavare av ryska obligationer. Det är förvånande att stormakter som Frankrike, bland vars medborgare majoriteten av dessa små innehavare finns, har underordnat deras intressen under intressena hos vissa grupper som kräver att egendom ska återlämnas.”

Tjitjerin avslutade angående världsländernas ansvar för att förhandlingarna hade misslyckats: han försäkrade att det för att man skulle kunna ha nått en överenskommelse skulle ha krävts att ”de utländska stormakter som organiserade den väpnade interventionen i Ryssland skulle ha slutat att tala till Ryssland som segraren talar till den besegrade, eftersom Ryssland inte har blivit erövrat. Det enda språk som kunde ha lett till en gemensam överenskommelse var det språk som länder talar till varandra när de inleder förhandlingar på jämbördig fot ... Rysslands folkmassor kan inte godta en överenskommelse där eftergifter inte uppvägs av verkliga fördelar.”

Skulden – Lloyd George skyller på Sovjetryssland

Under konferensens sista plenarmöte gav den brittiske premiärministern, Lloyd George, ett avslöjande svar:

Det finns verkligen sympati för Rysslands situation. Om Ryssland ska få hjälp får inte Ryssland så grovt förolämpa världens känslor – de kan om de så önskar kalla dem fördomar – ... vika är dessa fördomar?

Jag ska bara nämna en eller två, ty PM-et från den 11 maj trampade på dem allihop. Den första fördom vi har i Västeuropa är att om man säljer varor till en person så förväntar man sig att man ska få betalt för dem. Den andra är att om man lånar pengar till en person så förväntar man sig att denne ska betala tillbaka dem. Den tredje är: du går fram till en person som redan har lånat dig pengar och säger, ”Vill du låna mig mer?” Han säger till dig, ”Tänker du betala tillbaka det jag gav dig?” Och du säger, ”Nej, det är en principfråga för mig att inte betala tillbaka.” Det finns en ytterst märkvärdig fördom inom tänkandet i väst mot att låna ut mer pengar på det sättet. Det är inte någon principfråga. Jag känner mycket väl till den revolutionära inställningen, och den revolutionära inställningen erkänner aldrig att någon annan har principer om han inte är en revolutionär. Men dessa fördomar är mycket djupt rotade, de är rotade i världens mylla, de är ärvda från historien, man kan inte slita loss dem ... Och om ni skriver ett brev som ber om fler krediter, så kan jag ge ett råd till alla som gör det. Låt inte honom i det brevet göra en värtalig framställning om doktrinen om att vägra erkänna skulder. Det hjälper dig inte att få lån. Det må vara giltigt, mycket giltigt, men det är inte diplomatiskt. ... Jag bönfäller dig, som vän av fred med Ryssland, som en vän av samarbete med Ryssland, som en som är för att rädda dessa stora och tappra och modiga folk, jag bönfäller den ryska delegationen att den när den reser till Haag, inte tar varje möjlighet att trampa på de känslor och principer som är djupt rotade i själva Europas liv.⁴⁴

Efter att ha beklagat att han hade ”förhindrats att förelägga konferensen frågan om nedrustning”, svarade Tjitjerin Lloyd George: ”Den brittiske premiärministern säger till mig, att om min granne

44 J Saxon Mills, *The Genoa Conference*, London: Hutchinson, 1922, s 277-278.

har lånat mig pengar, så måste jag betala tillbaka till honom. Tja, i min önskan till försoning håller jag i det speciella fallet med. Men jag måste tillägga att om min granne hade brutit sig in i mitt hus, dödat mina barn, förstört mina möbler och bränt ner mitt hus, så måste han åtminstone börja med att återge mig det han har förstört.”⁴⁵

Det måste speciellt påpekas att den sovjetiska delegationen under förhandlingarna om andra punkter på dagordningen regelbundet hade uppmanat att det skulle tas beslut om allmän nedrustning. Frankrike gick våldsamt mot att frågan ens diskuterades. Det var otänkbart att minska rustningskostnaderna. Den politiken låg givetvis långt från det franska folkets känslor, men landets högerregering var stridslysten och riktade sin ilska mot både Tyskland och Ryssland (för att inte tala om de koloniserade folken). 1921 försökte Frankrike bilda en allians med Rumänien (som hade annekterat Vitryssland, ett område i det tidigare ryska tsardömet) och Polen för att hota Sovjetryssland.⁴⁶ Dessutom föreslog den sovjetiska delegationen att alla länder skulle bjudas in till Genuakonferensen, speciellt de koloniserade folken som skulle representera sig själva. Arbetarorganisationer skulle också bjudas in. Den sovjetiska delegationen var kritisk mot de allmänna förslagen i ekonomiska frågor.

Tjitjerin förkunnade att ”Kapitel VI i den ekonomiska kommissionens rapport, som handlar om arbetsfrågor, inleds med en allmän anmärkning som slår fast hur viktigt det är att arbetarna hjälper till med den ekonomiska återuppbyggnaden i Europa. Men vi hittar inget i detta kapitel om vad som skulle vara allra mest nödvändigt för arbetarklasserna. Vi hittar inget omnämnande av lagstiftning för att skydda arbetarna, även bortsett från frågan om arbetslöshet. Vi hittar inte heller några förslag om kooperativ, trots att de sistnämnda är ytterst värdefulla verktyg för att förbättra arbetarklassernas förhållanden. Det är i allra högsta grad beklagansvärt att förslaget om kooperativ avvisades under arbetet i den första underkommittén. Men det finns något annat. Artikel 21, som nämner avtalen vid Arbetarkonferensen i Washington, berövar dessa avtal en stor del av sin praktiska betydelse genom att ge medlemmarna rätt att inte ratificera dem. Den sista meningen i Artikel 21, som den ryska delegationen förgäves försökte få struken, förklaras med önskemål från vissa regeringar, såsom den schweiziska, att inte gå med på åttatimmarsdagen. Den ryska delegationen betraktar åttatimmarsdagen som en grundläggande princip för arbetarnas välbefinnande, och protesterar formellt mot den frihet som beviljas regeringarna att inte införa den.”⁴⁷

Efter att förhandlingarna i Genua hade misslyckats beslutade värdländerna och Ryssland att träffas igen i Haag för att nå en överenskommelse i elfte timmen. Även detta möte, som hölls den 20 juli 1922, blev ett misslyckande. Frankrike och Belgien, som nu fick stöd på avstånd från Washington, som inte var närvarande, skärpte sina ståndpunkter ännu mer.⁴⁸

45 *Ibid*, s 284.

46 Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, s 355 [engelska upplagan].

47 Mills, *The Genoa Conference*, London: Hutchinson, 1922, s 254.

48 Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, s 436-440 [engelska upplagan].

Vidmakthållandet av vägran att erkänna skulden slutar med en framgång

Före Genuakonferensen hade Sovjetryssland lyckats underteckna bilaterala avtal med Polen, de baltiska republikerna, Turkiet och Persien. Ännu viktigare var att det hade lyckats skriva under ett handelsavtal med Storbritannien. Detta avtal skrevs under 1921 och hade godkänt de sovjetiska lagarna om nationalisering inför brittiska domstolar, vilket innebar att företag som handlade med Ryssland inte längre riskerade att hamna i problem.⁴⁹

Under Genuakonferensen lyckades Ryssland också underteckna ett avtal med Tyskland där båda parter avsåg sig alla krav på skadestånd,⁵⁰ trots att Lloyd George under Genuakonferensen hade hävdad att det var uteslutet. Den brittiska regeringen lovade till och med att den på vissa villkor skulle garantera utgivningen av sovjetiska låneobligationer på Londons finansmarknad.

Trots att Sovjetunionen vidhöll sin vägran att erkänna skulderna, var den brittiska regeringen mindre än två år efter Genuakonferensens misslyckande på väg att garantera ett sovjetiskt lån! Den 24 september 1924 kunde den sovjetiska ledaren Kamenev skriva i *Pravda*: ”Avtalet med England är en verklig grund för ett tydligt erkännande av vår nationalisering av jorden och industrin, av vår vägran att erkänna skulderna och alla andra resultat av vår revolution.”⁵¹

När de konservativa återkom till makten några månader senare vägrade de godkänna avtalet. Men ett stort brittiskt bolag förband sig att investera i guldgruvor och avsåg sig officiellt alla krav på skadestånd för nationaliseringen av dess tillgångar 1918.

49 Artikel 9 i det engelsk-sovjetiska handelsavtalet föreskrev: ”Den brittiska regeringen förkunnar att den inte kommer att ta initiativ till åtgärder i syfte att binda eller ta i besittning guld, pengar, säkerheter eller varor som inte kan identifieras som den brittiska regeringens egendom som kan exporteras från Ryssland som betalning för import eller som säkerhet för sådan betalning, eller något lösöre eller fast egendom som den ryska sovjetregeringen kan förvärva i Storbritannien.” (Se *Anglo-Soviet Trade Agreement* för hela avtalstexten.) Angående detta ämne se även Carr, *Ryska revolutionen 1917-1923*, Del 3, s 286-289 [engelska upplagan].

50 Se avdelningen ”Den sovjetiska motattacken: Rapallofördraget 1922”.

51 Man kunde ha förväntat sig att misslyckandet för konferenserna i Genua och Haag 1922 skulle ha resulterat i att de kapitalistiska länderna skulle ha antagit en mer oförsonlig hållning till Moskva. I själva verket skedde det motsatta. Den sovjetiska regeringen hade uppenbarligen varit skicklig på att manövrera. De olika kapitalistiska länderna bedömde var och en själv att de behövde skriva under avtal med Moskva, eftersom den ryska marknaden utgjorde en betydande avsättningsmarknad och landet hade gott om råvaror. Under påtryckningar från lokala privata företag var alla huvudstäder ivriga att underteckna en överenskommelse med Moskva för att hindra andra länder från att utnyttja de möjligheter som den ryska marknaden erbjöd.

Trots misslyckandet vid Genuakonferensen erkändes sovjetregeringen 1923-1924 *de jure* av Storbritannien, Italien, de skandinaviska länderna, Frankrike, Grekland, Kina och några andra. 1925 erkände även Japan den sovjetiska regeringen.

Paris minskade sina krav drastiskt. I Frankrike hade en förordning som utfärdades 29 juni 1920 upprättat en speciell kommission för att lösa ryska angelägenheter, som skulle ”likvidera och återfå alla den tidigare ryska statens tillgångar, oavsett deras ursprung”. Den franska regeringen upplöste denna kommission sex dagar innan den erkände den sovjetiska regeringen den 24 oktober 1924. Det var en verklig seger för Moskva.

Några få månader tidigare hade Labourregeringen i Storbritannien skrivit under en överenskommelse med Sovjetunionen, enligt vilken Storbritannien godtog sovjetiska krav på skadestånd för skador som hade orsakats av den brittiska invasionen under inbördeskriget mellan 1918 -1920. (Sack, ”Diplomatic Claims Against the Soviets (1918-1938)”, i *New York University Law Quarterly Review* 15 (1937-1938), s 524-5.)

Trots vägran att erkänna skulden började europeiska privata banker och regeringar från och med 1926 att bevilja Sovjetunionen lån.

Den 26 juli 1926 skrev Sovjetunionen under ett låneavtal med tyska banker. I mars 1927 lånade *Midland bank* i London ut 10 miljoner brittiska pund. I oktober 1927 beviljade kommunstyrelsen i Wien ett lån på 100 miljoner österrikiska shilling. 1929 beviljade Norge ett lån på 20 miljoner kronor.

De republikanska ledarna i USA var rasande. I sitt tal inför republikanernas nationella kommitté den 14 april 1928 fördömde utrikesminister Kellogg européernas försonliga inställning: ”Inget land har lyckats erhålla betalning för de lån som Ryssland dragit på sig under de tidigare regeringarna eller ersättning till sina medborgare för konfiskerad egendom. Det finns i själva verket all anledning att tro att erkännandena och de diskussioner som förts bara har uppmuntrat dagen ryska härskare i sin politik av konfiskeringar och att vägra erkänna skulden....”⁵²

Under president Franklin D Roosevelt erkände slutligen USA Sovjetunionen *de jure* i november 1933. Den 13 februari 1934 inrättade den amerikanska regeringen ”Export- och importbanken” i syfte att finansiera handeln med Sovjetunionen. Några månader senare erbjöd också Frankrike, som inte ville bli uteslutet från den sovjetiska marknaden, Sovjetunionen lån för inköp av franska varor.

Alexander Sack, som var mot vägran att erkänna skulderna och var våldsam motståndare till den sovjetiska regimen, avslutade sin studie av de diplomatiska kraven på Sovjet med följande meningar, som klart visar att det är fullt möjligt att vägra erkänna skulden utan att ställa in betalningarna eller bli isolerade, tvärtom:

Vid sovjetregimens 20-årsjubileum har de utländska kraven på den dystert nog frusit inne, om inte till och med givits upp. Sovjetunionen skryter nu om att vara ett av de mäktigaste industri-länderna. Det har en positiv handelsbalans och är tvåa i fråga om guldproduktion i världen. Dess regering är nu allmänt erkänd, handelskrediterna till den utsträcks praktiskt taget så fort den ber om det. Ändå har den inte erkänt, eller betalat, några anspråk som uppstått av dess förordningar om att vägra erkänna skulden, konfiskera och nationalisera.⁵³

Avslutning

Denna studie är inriktad på sovjetregeringens vägran att erkänna skulden. Den visar att beslutet stammade från ett förpliktigande under revolutionen 1905. Den innehåller en analys av det internationella sammanhanget: fredsavtal, inbördeskriget, blockaden, Genuakonferensen och flera låneavtal som undertecknades efteråt, trots en fortsatt vägran att erkänna de tidigare skulderna.

Det fanns inte utrymme att diskutera sovjetregimens fortsatta utveckling: det gradvisa undertryckandet av all kritik, regimens byråkratiska och auktoritära förfall,⁵⁴ den katastrofala jordbrukspolitiken (speciellt tvångskollektiviseringarna under Stalin) och industripolitiken, Stalins terror på

52 *Ibid*, s 277.

53 *Ibid*, s 281-282.

54 Angående denna fråga, se denna artikel på franska, Éric Toussaint, “*Lenin och Trotskij konfronterar byråkratin – den ryska revolutionen och övergångssamhällen*”, från 21 januari 2017.

1930-talet (se textruta).

Det som hände medlemmarna i den delegation som representerade sovjetregeringen i Genua visar regimens tragiska utveckling och konsekvenserna av Stalins politik. Delegationen bestod av George Tjitjerin, Adolph Joffe, Maxim Litvinov, Christian Rakovskij, Leonid Krasin. Frånsett den sistnämnde som dog av sjukdom i London 1926, så är det som hände de andra avslöjande. George Tjitjerin hamnade i onåd 1927-1928. Adolph Joffe begick självmord 1927, och lämnade ett avskedsbrev till Trotskij som var ett verkligt politiskt testamente. Hans begravning var en av de sista ”auktoriserade” stora politiska demonstrationerna mot Stalin.

Den 3 maj 1939 avsattes Maxim Litvinov våldsamt från sin post: GPU omringade hans ministerium, och hans assistenter misshandlades och förhördes. Litvinov var jude och glödande förespråkare för kollektiv säkerhet, och genom att ersätta honom med Molotov ökades Stalins makt och underlättades förhandlingarna med nazisterna. Dessa ledde till den tysk-sovjetiska icke-aggressionspakten i augusti 1939, med sina tragiska konsekvenser. Efter nazisternas angrepp på Sovjetunionen 1941 återinsattes Litvinov på en officiell post. Christian Rakovskij hade varit Trotskijs vän redan innan Första världskriget och hade varit motståndare till byråkratin sedan början av 1920-talet. Han avrättades 1941 av GPU på Stalins order.

Denna tragiska utveckling visar återigen att det inte räcker att avvisa en odiös skuld för att lösa de många problem som drabbar samhället. Det finns ingen tvekan om det. För att en vägran att erkänna skulden ska bli till någon nytta måste den vara en del av en sammanhängande grupp politiska, ekonomiska, kulturella och sociala åtgärder som gör det möjligt att gå framåt mot ett samhälle som är befriat från alla de olika sorters förtryck som det har lidit under sedan tusentals år tillbaka.

Och omvänt kan många länder knappast ens överväga att inleda en sådan övergång samtidigt som de försöker betala tillbaka odiösa skulder som har ärvts från det förflutna. Vi kan hitta många exempel på det under historien, och det senaste är underkastandet av Grekland under hennes långivares ålägganden efter 2010 och de fruktansvärda konsekvenserna av den grekiska regeringens kapitulation i juli 2015 när den vidhöll att återbetala skulden för att få en minskning av skulden.

Epilog

1997, sex år efter Sovjetunionens upplösning, skrev Boris Jeltsin under ett avtal med Paris om att avsluta rättsprocessen om de ryska obligationerna. De 400 miljoner amerikanska dollar som Frankrike fick från Ryska federationen under 1997-2000 är bara 1% av den summa som de franska långivarna via staten krävde från Sovjetryssland.⁵⁵ Vi bör också understryka det faktum att överenskommelsen mellan Ryssland och Storbritannien som skrevs under den 15 juli 1986 gav kompensation med 1,6% av obligationernas uppräknade värde. Dessa väldigt låga skadestånd visar återigen att ett land verkligen kan vägra erkänna sina skulder utan större konsekvenser.

När Ryssland i augusti 1998 drabbades av krisen i Asien och effekterna av återupprättandet av kapitalismen, ställde det under 6 veckor ensidigt in betalningarna av skulden. Dess statsskuld uppgick till 95 miljarder dollar, varav 72 miljarder till privata utländska banker (varav 30 miljarder till tyska banker och 7 miljarder till franska banker, inklusive *Crédit lyonnais*) och resten huvudsakligen till Parisklubben och IMF. Ett fullständigt inställande av betalningarna följt av ett delvist inställande under de följande åren fick olika långivare att gå med på att minska skulden med mellan

⁵⁵ Se franska senatens webbplats, ”*Accord relatifs au règlement définitif des créances entre la France et la Russie antérieures au 9 mai 1945*”.

30 och 70%. Innan Ryssland ställde in betalningarna genomgick det en recession, och upplevde efteråt (1999-2005) en årlig tillväxt på ungefär 6%. Joseph Stiglitz, som var Världsbankens chefs-ekonom mellan 1997 och 2000, påpekar: ”Empiriskt finns föga bevis som stöder ståndpunkten att ett underlåtande att betala leder till en lång period av uteslutning från marknaden. Ryssland var tillbaka på marknaden inom två år efter att det hade ställt in betalningarna, och det trots att det erkänt skedde på ett ’smutsigt sätt’ utan att först konsultera med långivarna ... I praktiken verkar således hoten att stoppa krediterna inte vara effektiva.”⁵⁶

Två meningar sammanfattning: det går att vägra erkänna skulden eller ensidigt ställ in betalningarna och stimulera ekonomin. Det räcker inte för att lösa alla problem men under vissa omständigheter kan det vara både användbart och nödvändigt.

56 Stiglitz. i Barry Herman, José Antonio Ocampo, Shari Spiegel, *Overcoming Developing Country Debt Crises*, OUP Oxford, 2010, s 49.